Əlşir Nəvai

YEDDİ SƏYYARƏ

Özbəkçədən tərçümə edəni
Ələkbər Ziyatay

Nəvai Ə.
Yeddi səyyarə (poemadan parçalar)
Tərcümə edəni Ə. Ziyatay.

TƏRTİBÇİDƏN

Böyük özbək şairi Əlşir Nəvainin /1441-1501/ özbək və fars dillərində yazdığı bir sıra əsərlər XX əsrin ortalarından Azərbaycanda dilimizə tərcümə edilərək çap olunmağa başlamışdır. Təəssüf ki, bu mütəfəkkirin əsərləri külliyatı hələ tərcümə olunmağından küll halda oxucularımızın mütaliəsinə yetişməmişdir. Lakin sevindirigi haldır ki,dörd qəzəllər divanı onlarla nəzm və nəsr əsəri yazvn Əlişir Nəvai irsinə başqa ölkələrdə olduğu kimi azərbaycanda da diqqət yetirilməyə başlamış, 1947ci ildə onun «Yeddi səyyarə» /Səbeyi-səyyar/ poemasından parçalar (şair Ələkbər Ziyatay tərəfindən tərcümə olunmuşdur) «Uşaqgəncnəşr» tərəfindən buraxılmışdır. Qeyd edim ki, «Yazıçı» nəşriyyatı həmin poemanın daha mükəmməl nəşrini çap edərək 1979-cu ildə oxucuların mütaliəsinə vermişdir. «Yeddi səyyarə»-nin II nəşrinin yenidən yenidən latın əlifbası ilə çapı olduqca sevindiricidir. Tərcümə müəllifi Ə.Ziyatay vaxtı ilə tərcümə etdiyi I nəşrin üzərində işləyərkən onu kiçik düzəlişlərlə II nəşrə də daxil etmiş, Azərbaycan oxucusunu yenidən özbək şairi Əlşir Nəvainin mənzum bir qələm məhsulu ilə tanış etmişdir.

«Yeddi səyyarə» nin tərcümə olunmuş bir sıra misra və beytlərinə bizim tərəfimizdən cüzi düzəlişlər edilmişdir.

Pof. Şahin Fazil
Azərbaycan Yazıçılar
Birliyinin üzvü

P O E M A Y A G İ R İ Ş

I

SÖZÜN TƏRİFİ

Səs-soraq yox ikən hələ çahandan,
Cahanın sakini bəni-insandan,
Nəqqaşlar nəqqaşı o pərvərdigar
İstədi eyləsin bir nəqş aşikar.
Yeddi Göy yaradıb çəksin yuxarı,
Üfüqdə bənd etsin həmin tağları.
Qatların birini mavi yaratsın,
Başımız üstündə onu uçaltsın.
«Ol!» deyə hökm etdi, bu bir gəlmədən
Yarandı yerlə göy, dəniz, dağ, çəmən.
Yoxluq varağında o nəqqaş xuda
Müxtəlif naxışlar elədi peyda.
Sözlə bu naxışlar olunça aşkar,
Ünsiyyət yaratdı sözlə adamlar.
Sözün barəsində bunu deyim ki,
Bütün varlıqların o olub ilki.
Söz əvvəl yaranıb, sonra məxluqat,
Sözdən sonra gəlib bütün kainat.
Taxtı da, donu da sözdür həyatın,
İlki də, sonu da sözdür həyatın.
Hər kəs ki, dünyada həyat tapıbdır,
Bərk ayaqda sözlə niçat tapıbdır.
Kimin ürəyinə vurmayıb nəştər
Fəlakət çarçısı acı bir xəbər?
Gücüylə heyrətə qərq edər səni.

Geyimsiz-kecimsiz görünmür fəqət.
Mey¯ içmiştək üzü qızarıb yanır,
Könül eyvanından nazla boylanır.
Bə'zən də ayrılıb öz
Keçib yiyəsinin dar boğazından
Elə bir vəlvələ salar aləmə,
Elə bir sədayla dolar aləmə
Ki, onu dərk edən hər bir əhli-hal,
Olar bu mənanın təsirilə lal.
Bitir söz ağacı ruhun başında,
Şirin bar yetişir hər budağında
Candır gülüstanı hər bir
Sözsə bülbülüdür o Gülüstanın.
Bülbülün nəvası sözdür-şirin söz,
Cəhcəhli avazı sözdür-şirin söz.
Yerinə düşməyən söz tufan salar,
Susar söz bülbülü, nəğməsiz qalar.
Yarəb, bir nəzər sal söz bağçasına,
Sən bülbül lisanı vermisən ona.
Çatdır ucalığa sən bizim dili,
Susmasın bu bağın şeyda bülbülü!
Xüsusən, Nəvai binəvanı sən,
Binəsib eləmə mərhəmətindən!
Solub-saralmasın söz gülüstanı,
Nəğməsinin səsi tutsun hər yanı!
Sənət gülüstanı tər güllər açsın,
Xoşavaz ilhamı könüllər açsın!
Nurlandır şamını, saçsın gur işıq,
Ətirli gülləri versin yaraşıq.
Tə'bini sel eylə, qədrini ali,
Coşdursun kəlamı obanı-eli!

Artıb genişlənsin sənət gülzarı,
Kirimək bilməsin şe'r quşları!
Nəğməsi xoş olsun, sözləri şirin,
Oxşasın qəlbini bütün ellərin!

II

Nəzmin nəsrdən üstünlüyü barədə, beş xəzinə sahibləri Nizami Gəncəvi ilə Xosrov Dəhləvinin tərifi və özümü onların yanında dənizin bir damlası günəşin bir zərrəsi hesab etməyim barədə söz.

Söz can gülşənində meh olub əsər,
Könul dənizində inciyə bənzər.
Gümüş pullar kimi parlar əsl söz,
Qəlp pulu tez seçər, tez ayırar göz.
Sözdən yaradılmış hər bir əsəri
İki qismə bölüb söz arifləri.
Fərqini deməyə eləsəm əzm,
Bir qismi nəsrdir, o birisi nəzm.
Həzm nəsrə görə yaranır çətin,
Hörməti ucadır, odur ki, nəzmin.
Yaxşı sözlər olur elə ki zahir,
Düzülür yan-yana sanki cəvahir.
Nəzm ilə yazılmış təsirli əsər
Bir sapa düzülmüş inçiyə bənzər.
Artar parıltısı, bil ki, yaqutun,
Sağında, solunda dürr olsa onun.
Ümman dürrü ilə mavi firuzə
Yanında olanda xoş gələr gözə.
Zərkər bu nizamı versə qaş-daşa
Dünya heyrət ilə edər tamaşa.
Nizama salmadan dürrü, qaş-daşı
Töksə qabağına əgər bir naşı,
Par-par parlasa da o ləl, gövhər,
Sapa düzülmüşə olmaz bərabər.
İrili-xırdalı gövhər yığını
Əvəz edə bilməz boyunbağını.

Nəzm ilə nəsr də bu nisbətdədir,
Onlardan hərəsi bir qiymətdədir.
Tə'rif eləyənlər olsa da nəsri,
Nəzmin nəsrə görə ucadır qəsri.
Sözdə ki, həm ölçü oldu, həm ahəng,
Nə şəkildə olsa, qəşəngdir, qəşəng.
Hər şe'rə qəlbimdə varsa da maraq,
Məsnəvi yazmağa mailəm ancaq.
Qalan şəkilləri saymasam da mən,
Tanışdır onlarla hər şe'r sevən.
Məsnəvi yazmağım münasib işdir,
Çünki məsnəvidə meydan genişdir.
Orda söz açsaq da yüz əhvalatdan,
Hər şeyi aydınça anlayar insan.
Orda rəqiblərin şe'r məçlisi
Sənət dürlərilə mat qoyur bizi.
Şe'r köhlənini yaxşı sürən kəs
Eləyər fələyin köhlənilə bəhs.
Onun-sonsuz səma yarış meydanı,
On dörd geçəlik ay olar çovkanı.
Bir kalamı gözəl, sözləri gövhər
Şe'r meydanında göstərib hünər,
Xərabə dünyada Gəncə əhlinə
Bəxş edib beş yeni dolu xəzinə.
Lələk qələmiylə o, ağ varaqda
Çox inçə mə'nalar elədi peyda.
Mə'na yox, hər sözü qənddi-şəkərdi,
Mürəkkəbi sanki müşk-ənbərdi.
Qəlblər bu şəkərdən şirinləşərdi,
Canlar söz mülkünə əsir düşərdi.
Belə vəhdətini müşk ilə qəndin

Nə Hindistan görüb, nə də qədim Çin.
O, həvəslə qatıb müşk-ənbəri
Mürəkkəb rənginə saldı şəkəri.
Onun mürəkkəbi müşk ilə hisdi,
Yazısı müşkdən, güldən
Könül telləritək zərif
Açardı qəlbdəki Gizli məramı.
Ruhun pərdəsiydi hər səhifəsi,
Mürəkkəbi isə-həyat töhfəsi.
Elə ki, qələmi ələ alırdı,
Aləm qüdrətinə heyran qalırdı.
Həyat çeşməsiydi mürəkkəb,
Xızr ondan almışdı həyat Gülabı.
Şairlərin ən xoş kəlamıdır o,
«Xəmsə»ni yaradan Nizamidir o.
«Xəmsə» demək azdır adına onun,
Düz beş xəzinədir, sahibi Qarun.
Keçirsə «Xəmsə»ni hər kəs nəzərdən,
Min xəzinə tapar hər bir əsərdən.
Hər bahalı dürrü-bir məmləkətin
Bütün xərclərini ödəyər yəqin.
Belə dürr yaradan böyük sənətkar
Tacidar olmağa ixtiyarı var.
Çox rəvan işlərdi onun qələmi,
Dürr ipək üstündə sürüşən kimi...
Xosrov Dəhləvidən başqa heç bir kəs
Nizami ardınça yol gedə bilməz.
Əmir Xosrov adı dillərdə gəzir,
Bütün Hindistanı etmişdi əsir.
Şairlərçün o bir bəladı, bəla,
Bəla yaratmışdı allahtaala.

Alanda əlinə lələk qələmi,
Yaxıb-yandırırdı bütün aləmi.
Qəlbinin sönməyən alovu-odu
Bütün ürəklərə qortək dolurdu.
Sevgi atəşgahı içində Xosrov
Sanki səməndərdi, sanki od-alov.
Mən onun nəzminə səma deyirəm,
Ulduzdur hər incə məna deyirəm.
Ürəyə hər varaq şeri qanaddır,
Mənalarda dolu bir kainatdvr.
Mənası eşq olub orda cahanın,
Bəşər həyatının, cism ilə canın.
Şerinin binası-fələk binası,
Cahan yazısıdır yazdığı yazı.
Vüsal gecəsinin nurudur sözü,
Ya canan zülfünün torudur sözü.
Sən bu yazıları oxu mükəmməl,
Məna quşlarını ovlamağa gəl.
Bir bina ucaldıb əvvəlki memar,
Ona zinət verib, bax, bu sənətkar.
O, gül-çiçək əkib neçə yüz cürə,
Bu şeh çiləyibdir həmin güllərə.
Nizami yaradıb təzə bir mələk,
Bu ona vəsməylə verib bər-bəzək.
Nazlı bir sərv əkib Nizami öncə,
Xosrov da gedibdir onun izincə.
O bir gülüzlüyə verib sözlə can,
Bu da qalmayıbdır öz ustadından.
Bu ona oxşayır, o buna, şəksiz,
Əkiz doğulublar, elə bil, əkiz.
Düzü, Əşrəf adlı biri də vardı,

Dastan yaratmağa çox canatardı.
Yaxşı olmasa da yazdığı şer,
Yaman deməyə də dilim gəlməyir.
Çox yazıb-yaratdı Əşrəf boş yerə,
Çatmadı əvvəlki iki şairə.
Mən də haldan düşüb, tamam üzüldüm,
Özüm öz canıma yağı kəsildim.
Bir qətrə içməyə aciz ikən mən,
Bir dərya nuş etmək keçir qəlbimdən.
Tədarük etmədən bir ovuc torpaq,
İstədim uça bir saray uçaltmaq.
Qamışdan zəifkən, bir xəzinəyə
Baş qoymaq istədim, şahmaram deyə.
O iki şairlə yanaşı durmaq
İstəyim olmuşdur mənim də hər vaxt.
İstərəm onları mən də izləyim,
Onların sözünə bənzər söz deyim.
İstərəm göstərib öz hünərimi,
Xorasandan çəkib söz ləşgərimi.
Ölkələr fəth edib o ləşgərimlə,
Ruma, Hindistana salam vəlvələ.
İstərəm, bilsinlər-çox güclüyəm mən
Rumun qeysərindən, Hind raçəsindən.
Yox, yox, boş-boşuna öyünməkdi bu,
Cəfəng danışmaqdır, sözün doğrusu.
Şahmat taxtasında çəkərək qatar,
Dayanıb üz-üzə qaralar, ağlar.
De, neyləyə bilər adi piyada
Cəng meydanı olan həmin taxtada?
Nə qədər cəhd edib vuruşsa hətta,
Qalar fillə atın ayağı altda.
Rumilərin atı zorlu-qüvvəli,
Qara hindlilərin qorxuncdur fili.
Piyada onların önündə, şəksiz,

Bir qarışqa kimi qalar köməksiz.
Aciz olduğunu eləyinçə dərk,
Torpaqdan cüç alıb boy atsın gərək,
Nəhənglər önündə əl çəksə lafdan.
Ucalıq tapar o bu e'tirafdan.
Sonra güclü şirə meydan oxuyar,
Özünü yeni bir Süleyman sayar.
Bəlkə də Nəvai bu minval ilə,
Qəlbindən geçəni gətirdi ələ.

ÇƏRŞƏNBƏ AXŞAMI
BƏHRAM ŞAH QIRMIZI SARAYDA

Çərşənbə axşamı nurlu asiman
Gül səpdi ulduzlar qığılcımından.
Yaqut şəfəqlərdən xına sürtərək
Boyadı saçını qarımış fələk.
Gülgün libas geydi Bəhram şah o gün,
Gülkgn taxt düzəldi gülgün qəsr üçün.
Bu şənlik, bu büsat başa yetincə,
Gülgün sarayına yollandı tezcə.
Çıxdı qabağına gül bənizli yar,
Gül kimi al idi geydiyi paltar.
Əyləşdi taxtında o qızla Bəhram,
Əldə gülgün şərab, yaqut rəngli cam.
Onlar nuş edincə beş-on piyalə,
Sanki üzlərində açıldı lalə.
Qədəhlər o qədər dolub-boşaldı,
Qaranlıq günəşi qoynuna aldı.
Qızarmışdı şahın gözləri meydən.
Bu gün də məçlisi keçsin deyə şən,
Çağırıb əmr etdi nökərlərinə
Ki: «Məclis söhbətlə canlansın yenə!»
Onlar atlanaraq gəzib hər yanı,
Tapdılar bir şirin sözlü insanı.
Onu tez götürüb qəsrə getdilər,
Şahın fərmanından hali etdilər.
Pərdənin dalında yer verib rahat,
Dedilər söyləsin xoş bir əhvalat.
Gəzdiyi dağlardan, düzlərdən desin,
Eşidib-bildiyi sözlərdən desin.

Anlayıb fərmanı o söz ustadı,
Xeyir-dua edib sözə başladı.

DÖRDÜNCÜ SƏYYAHIN HEKAYƏTİ

«Şahımız hər zaman xoşiqbal olsun!
Üzü bəxti kimi güldən al olsun!
Mey olsun itinə düşmənin qanı,
Kef-damaq içində keçsin dövranı!»
Bitirib duanı o inçi sözlü,
Bu şirin söhbəti dastana düzdü:
«Bir padŞah var idi Dehlidə, şanlı,
Şahlar arasında çox adlı-sanlı.
Dolu xəzinəsi, hədsiz sərvəti,
Başından aşırdı varı, dövləti.
Uca sarayları qatar-qatardı,
İlxıyla atları, filləri vardı.
Dünya heyran idi ədalətinə,
Çağrılırdı adı cəlallı Cevnə.
Onun səxavəti məşhurdu eldə,
Söylənirdi adı ağızda-dildə.
Bir bəhanə tapıb hökümdar hərdən
Hədiyyə paylardı xəzinələrdən.
Kim desəydi ona bir qəlbaçan söz,
Daş-qaşlı bəxşişlər verərdi yüz-yüz.
Belə deyirlər ki, yoxsul bir nəfər,
Fələyin hökmüylə düşüb dərbədər,
Dağları, daşları çox eyləyib yurd,
Kətirdi Cevnəyə bir səbət armud.
Lakin gözlədi muzd üçün hər an
Yaman darıxırdı o acgöz insan.
Bir gün şah söylədi: «Tez tapın onu,
Soruşun qəlbindən geçən arzunu!»
Tapıb soruşdular. O dedi aşkar:

«Arzum bir tişədir, bir də ki mişar!»
Şah ondan soruşdu mətlzbi, sirri,
O, cavab verdi ki: «gəzib hər yeri,
Hansı bağda tapsam həmin meyvədən,
Kəsib yox eləmək istəyirəm mən».
Şah xəbərdar olub onun halından,
Ən'am vermək üçün yazdırdı fərman.
On dinar etməzdi verdiyi sovqat,
Şah onun payını artırdı min qat.
Vəzirlər e'tiraz edib Cevnəyə,
Apardılar rnu düz xəzinəyə
Ki, anlasın çoxdur verdiyi xəl'ət,
Çoxdur bir nəfərə bir belə dövlət.
Cevnə nəzər salıb bu hədiyyəyə,
İkiqat artırdı,-bu azdır,-deyə.
Cevnə sarayında belə əhvalat
Təkrar olunurdu hər gün, hər saat.
Bir gün öz taxtında oturmuşdu şah,
Damağı çağ idi, canı da gümrah.
Ehsan buludları dürr yağdırırdı,
Yanında bir nəfər qonağı vardı.
Güzkü gətirmişdi şaha o mehman,
Onu kim üzünə tutsaydı bir an
Doğru sözlü isə görünərdi ağ,
Qara görünərdi yalançı ançaq.
Çox adam sınaqdan keçirib onu,
Bildi bu hikmətin düz olduğunu.
Şah ona o qədər verdi dövlət, mal,
O, yüzdən birini etməzdi xəyal.
Təşəkkur dürrünü səpəndə mehman,
Şah imtahan üçün soruşdu ondan:

«Dedin çox yerlərə etmisən səfər,
Çox dünya əhlinə salmısan nəzər.
Mən kimi rəhmdil bir insanı sən
Görübsənsə əgər, de, çəkinmədən».
Şanlı hökmdarın bu sualından
Yaman əndişəyə düşdü o mehman.
Desaydi «Görmüşəm», inçiyərdi şah,
«Görməmişəm» desə, yalandı, eyvah!
Yazığın qorxudan rəngi saraldı,
Yalan söyləməyi qərara aldı.
Dedi: «At sürmüşəm çox ölkələrdən,
Sən kimi rəhmdil Görməmişəm mən.»
Şah dedi: «Sözlərin düzdürsə, qonaq,
Sehrli güzgüdə öz əksinə bax.»
O durub güzgüyə salarkən nəzər,
Gördü öz əksini zənçiyə bənzər.
Qonaq dediyindən çəkdi xəçalət,
Şah da öz işindən utandı xəlvət.
Dedi: «Ey xoşqədəm, xoşdilli mehman,
Bağışla, biz səni etdik peşiman,
Güzkü göstərdi ki, sən yalan dedin,
Lakin düzəlməyin deyildir çətin.»
Düzəltdi səhvini təzədən qonaq,
Göründü çöhrəsi güzgüdə dümağ.
Şah dedi: «Gizlətmə, açıq söylə bir,
Məndən səxavətli dünyada kimdir?»
Qoiaq cavab verdi: «Ey şanlı sultan,
Artıq gizlətməyə qalmamış imkan,
Sinəmdə saxlanan bu sirri lakin
Tək sizə açmağım deyilmi mümkün?»
Saray adamları durub getdilər,

Otaqda tək qaldı o iki nəfər,
Dedi: «hindistanda belə şəhər var,
Sarmış dörd yanını bəhrəli bağlar.
Olmuşdur o sənin ölkənə daxil,
Verir xəzinönə xeyli mədaxil.
Tə'rifi ruh açan, adı Tərazdır,
Hər zaman sinəsi ətirli yazdır.
Yəqin o məkana sən də getmisən,
Ya da tə'rifini çox eşitmisən.»
Şah dedi: «Yox, ora getməmişəm mən,
Lakin eşitmişəm gedib-gələn dən.
Kəsmə söhbətini, sən davam eylə,
Bütün gördüyünü səbr ilə söylə.»
Dedi: «Söylədiyim o gözəl şəhər
Sərvlər yetirən bir bağa bənzər.
Yar tək alıb onu qoynuna dağlar,
Dağların döşündən axır bulaqlar.
Ruha qüvvət verir gözəl havası,
Suyunda yüz dərdin vardır dəvası.
Əhli bağbanlığı etmişdir peşə,
Var şəhər yanında gözəl bir meşə.
Salınmış hər evin yanında bostan,
Bostanın yanları tamam gülüstan.
Hər kəs özü üçün görür ehtiyat,
Həm də zinət verir elə bağ-bağat.
Artır ildən-ilə xalqın dövləti,
Çünki əsirkəmir şah ədaləti.
Abaddır küçələr orda behiştək,
Hər ev bir saraydır, hər insan mələk.
Malına yer tapmır heç kəs o yerdə,
Tutmayır daş-qaşları xərabələr də.

Orda bir növçavan tanıyıram mən,
Lakin çox açizəm vəsf eyləməkdən.
Gözəllikdə edir günlə rəqabət,
Bulaqtək qaynayır onda səxavət.
Yaşı az olsa da, kamalı çoxdur,
Özündə, sözündə bir eybi yoxdur.
Təmizdir vicdanı aynalar kimi,
Çəməndə su kimi, dağda qar kimi.
Cahanda hər nə var, əyandır ona,
Vardır hər sözündə bir incə mə'na.
Rəftarı gözəldir, təbi mülayim,
Olur məclisində yüzlərcə alim.
Yoxdur onun kimi bəxtiyar vücud,
Taleyi uğurlu, adısa Məs'ud.
Qismət etmiş ona bəxti, taleyi
Əqli, var-dövləti:.. qərəz, hər şeyi.
Bir güllü gülzarda o qəlbi sadə
Hər zaman nuş edir gül rəngli badə.
Məclislər düzəldib gül mövsümündə
Yar olur bülbülə, sərvə çəməndə.
Tamam qərq olaraq qızılgüllərə,
Gülgün qədəhləri qoymayır yerə.
Son verəndə yaza soyuq küləklər,
O hazır etdirir gülrəng ipəklər.
Tutdurub onları müşkə, ənbərə,
Gül yarpağı kimi sərdirir yerə.
Bütün qışı tutur evində qərar,
Güllərdən seçilmir geydiyi paltar.
Durur qulluğunda bir neçə dilbər,
Asiman tağında günəşə bənzər.
O Gül yanaqlılar, o ayqabaqlar

Gülləri səpməkçün hazırça saxlar.
Gülgün otağında Məs'ud hər zaman
Bir şadlıq büsatı düzəldir, haman
Şənlik başlanınca o nazəninlər
Gələn qonaqlar gülə qərq elər.
Onun məclisini görərsə hər kəs,
Cənnəti görməyə göstərməz həvəs.
Onun çəlalından, təntənəsindən
Heç yüzdə birini danışmadım mən.
Onun səxavəti dillə deyilməz,
Hatəm də onunla bəhs edə bilməz.»
Qonaq öz sözünü bu yerdə kəsdi,
Çevnə səbr etməyib yaman tələsdi.
Qəlbindən keçdi ki ,dönə bir yelə,
Məs'ud çəlalını görə gözüylə.
Vəzirlərə dedi: «Düz bir həftə mən
Ayrılan deyiləm həramxanədən.
Bir həftə sizi də eylədim azad,
Gedin, evinizdə keyf edin rahat.»
Dağılıb gedinçə hər kəs evinə,
Səfər tədarükü gördürdü Cevnə.
Fikrini söyləyib yaxın dostuna,
Sərvəti, hərəmi tapşırdı ona.
Şahın yer titrədən bir atı vardı,
Sür'əti şimşəyi heyran qoyardı.
Adını qoymuşdu «Yelksdişli at»,
Ardınca quşlar da baxardı mat-mat.
Onu minib sürən hər insan oğlu
Bir günə haqlardı on günlük yolu.
Başqa şəklə salıb özünü Cevnə,
Yönəltdi atını Təraz səmtinə.

Gecəli-gündüzlü tutmayıb aram,
Yüz ağaçlıq yolu eylədi tamam,
Gördü bir şəhərdir-behiştə bənzər,
Ətirli torpağı müşk ilə ənbər.
hələ az deyibmiş vəsfini mehman,
Bu şəhər yüz dəfə gözəlmiş ondan.
Məs'udun evini sual etdi şah,
Yanında qalmağı xəyal etdi şah.
Sataşdı gözünə böyük bir saray,
Uca günbəzini öpür günəş, ay.
İçində qaynaşır bir yığın adam,
Görür orda hamı hörmət, ehtiram.
Gələn qəribləri etməyə də'vət
Dayanmış qapıda on əhli-xidmət.
Görüncə Çevnəni etdilər sual,
Qərib olduğunu bilinçə dərhal,
Gəlib pişvazına etdilər hörmət,
Qonaq otağına olundu dəvət,
Atını tövləyə apardı mehtər,
Özünə sarayda yer göstərdilər.
Qonaq otağını seyr etdi Cevnz,
Gördü ki, oxşayır bir şah evinə.
O bu təntənəyə salarkən nəzər,
Bəzədi süfrəni lətif xörəklər.
Gəldi ev yiyəsi nahar bitəndə,
Gözəldi qonaq da, qonaq edən də.
Mshriban sifətli o cavan oğlan
Qonaqçıllığını tez etdi əyan.
Məs'udda gördüyü buosoş xasiyyət
Oyatdı Çevnədə təəccüb, heyrət.
Elə ki, əl çəkdi qonaq yeməkdən,

Məs'ud da əl çəkdi söz söyləməkdən.
Ehtiramla sual etdi Çevnədən:
«Bizlə beş-on qədəh mey içərmisən?»
Qonaq: «İçək» dedi, Məs'ud oldu şad,
Qurdurdu bir anda başqa bir büsat.
Bir məclis qurdu ki, qoçaman fələk
Mislini görməmiş bu zamanadək.
Sarayın içində vardı bir hamam,
hovuzu, divarı mərmərdi tamam.
Şəffaf şüşələri gün kimi parlaq,
hovuzda su deyil, gülabdı ançaq.
Məs'ud ərz etdi ki: «Nahardan qabaq
Yuyunsa dincələr mehriban qonaq.
 Yorğunluq, arğınlıq canından gedər.»
Şahın da, qəlbinə yatdı bu sözlər.
Tez hamama sarı yollandı mehman,
Onun zinətinə qaldı mat, heyran.
Belə me'mar işi, belə imarət
Bütün hindistanda yox idi əlbət.
Taslar qızıldandı-günəş misalı,
Gümüş qulplar isə onun hilalı.
Fitələr ənbərlə müşk qarışıqlı,
Baftalı ipləri yar-yaraşıqlı.
Qulluq etmədəydi bir neçə dilbər,
Onlar həm pəriyə, həm gülə bənzər.
Şuxluq edirdilər bir-birləriylə,
İncə zarafatlar sığmırdı dilə.
Belə gözəl yerdə soyundu Çevnə,
Böyük bir həvəslə yuyundu Cevnə.
hamamdan çıxanda əziz qonağa
Libas gətirdilər qiymətli, baha.

O əsla etməyib buna etiraz,
Geyindi əyninə laləreng libas.
Oldu Məs'ud kimi bər-bəzəyi yar,
Birlikdə məclisə qədəm basdılar.
Gördü bir məçlisdir, cənnətə bənzər,
Saqisi huridir, badəsi kövsər.
Məs'ud qonağını keçirib başa,
Oturtdu onu da özüylə qoşa.
Hamının əlində qızılgül vardı,
Hərənin paltarı gültək yanardı.
Gözəl saqisini çağırdı Məs'ud,
Dedi ki: «Mehmana gülkgn qədəh tut.»
Qədəhlər boşalıb-doldu peydərpey,
Bütün qonaqlara əsər etdi mey.
Böyük ad almışdı öz əsrində şah,
Elmindən aləmi etmişdi agah.
Görüncə məclisi bunca həvəsli,
Bu işrət şövqündən ürəyi əsdi.
Ayıqkən ezünü aparmasından
Heç kəs tutmaz idi bir tükcə nöqsan.
Şərabdan başına çıxıb hərarət,
Ağlını, hissini eylədi qarət.
Bir cənnət sanaraq məçlisi mehman,
Gördü ətrafında çox huri, qılman.
Səbri əldən gedib, qaldı qərarsız,
Söhbətə başladı o ixtiyarsız.
Könlünə güc edib bu mehribanlıq,
Başladı söz ilə gövhərfişanlıq,
O ki, dodağından kötürdü bəndi,
Elə bil hər yana dürr səpələndi.
Dedi: «Ey zati-pak, ey nadir vücud,

Olmuş adın kimi bəxtin də məs'ud.
Mən seyr etməmişəm tək hindistanı,
Gəzib-dolaşmışam bütün dünyanı.
Bu böyük büsatı, bu cah-cəlalı,
Bu varı, dövləti, ağlı, kamalı
Tanrı etmiş sənə binadan qismət,
Yüz qat artıq olsun, bu var, bu dövlət!
Heç kimdə görmədim yer üzündə mən,
Qalmışam heyrətlər dənizində mən.
Bu qədər sərvəti yığmısan hardan?
Aç, söylə, qəlbimdə qalmasın güman.»
Ev sahibi dedi: «Ey əziz qonaq,
Verdiyin suala cavab budur, bax:
Tanrı ətasıdır bu var, bu dövlət,
Tanrıdan başqa da səbəb var əlbət.
Tabedir adil bir şaha bu ölkə,
Ellərin başına o salmış kölgə.
Görüm ömrü uzun, günü ağ olsun!
Məclisi hər zaman çilçıraq olsun!
Hər vaxt ədalətlə hökm edən o şah
Ədlindən aləmi eyləmiş agah.
Zülmün köklərini elə üzüb ki,
Ədalət dürrünü elə düzüb ki,
Bunun səbəbinə gördüyün diyar
Əmin-amanlıqla olmuş bəxtiyar.
Arxayınlıq olan bir məmləkətdə
Gün-gündən varlanar şəhər də, kənd də.
Bir də hünər gərək, fərasət gərək,
Elmə, maarifə məhəbbət gərək.
Şahın dövlətindən, kəramətindən,
Saydığım şeylərin sahibiyəm mən.

Odur ki, hamıdan mənəm bəxtiyar,
Dünyada belə bir e'tiqadım var:
Var-dövlət qazanıb kama yetməyin
Səbəbi ikidir, bilirəm yəqin:
Biri-şükr etməkdir qadir allaha,
Biri-dua etmək rəhmdil şaha.
Amma bundan hamı xəbərdar deyil,
Onunçün mənimtək bəxtiyar deyil.
Bu olmuş əzəldən mənə bir peşə,
Odur ki, sərvətim artır həmişə.
Bu sözlər Çevnəni eylədi çox şad,
Az qaldı sevincdən qoparda fəryad.
İstədi Məs'udu basa köksünə,
Birtəhər özünü saxlayıb yenə,
Başladı onunla şirin söhbətə,
Bütün qonaqları saldı heyrətə,
Məs'ud qonağını belə görəndə
Bildi ki, tayı yox bilikdə, fənddə,
«Belə bir mehmana can qurban!» deyə,
Qiymətli töhfələr etdi hədiyyə.
Getmişdi hər yana onun taçiri,
Qayıdıb yenicə gəlmişdi biri.
Tükənməz qazançla qayıtmışdı o,
Məs'ud bu qazançı görüb şad oldu.
Hesaba sığmazdı bu qazanç yəqin,
Sanki verkisiydi bir məmləkətin.
Məs'ud mayasını sayıb bir yana,
Bütün qazançını verdi mehmana.
Qonaq olduğunu o eyləyib yad,
Özünü göstərdi bu töhfədən şad.
Məs'ud əmr etdi ki: «Şənlik düzəlsin,

Deyin, rəqqasələr məçlisə gəlsin!
Çiçək otağının ağzı açılsın,
Qonağın başına güllər saçılsın!»
Payız olsa belə, əssə də yellər,
Hər yana gül saçdı nazlı gözəllər.
Ətirlər yayıldı o gül-çiçəkdən,
Oldu məclis evi bir yeni gülşən.
Gülkgn libas geymiş qızlar peydərpey
Yaqut qədəhlərlə payladılar mey.
Qızardı yenidən şahın sifəti,
Yox oldu bir anda könül möhnəti.
İşarə eylədi Məs'ud sağ yana,
Gülyanaq bir gözəl çıxdı meydana.
Əldə günəş kimi bir çamı vardı,
Görsə Cəmşid ona heyran qalardı.
Bu gözləri xumar, yanağı lalə
Doldurub Çevnəyə verdi piyalə.
Məs'ud piyaləni göstərib şaha
Dedi: «Bir doldumu, boşalmaz daha,
Onu sağ tərəfə gəzdirdikcə hey...
İçdikcə, qonaqlar içmək dilər mey.
Sol yana dövr etsə bu qədəh əgər,
Nə qədər içsələr, «bəsdir» deməzlər.
Xariqə yaradan neçə cadugər
Bu zər piyaləni sehrləyiblər.
Sınaqdan keçirdi onu qonaqlar,
Gördülər ki, camda bu xasiyyət var.
Etdi o cam şahı tamam meypərəst
Bir kərə içməmiş göründü sərməst.
Səxavət göstərdi Məs'ud o ki var,
Şaha bu çamı da verdi yadikar.

həmin piyalədən badə edib nuş,
Şah bu ziyafətdə olunca bihuş,
Çəkdi karvanını meydana axşam,
Gəldi şirin yuxu, söndürüldü şam...
Günəş qalx deyinçə səhər rindinə,
Rind sabah meyini nuş etdi yenə.
Sübh meyi içməyə qalxdı qonaqlar,
Hiss etdi özünü hamı bəxtiyar.
Yenə bütün günü uzandı məclis,
Heç kəsdə qalmadı nə ağıl, nə hiss.
Yenə otaqdakı bir dəstə dilbər
Gətirib məclisə çiçək səpdilər.
Çox oldu cah-cəlal bu gün dünəndən,
Gülkgn şərab tutdu yüz nazikbədən.
Yenə ev sahibi işarə etdi,
Bir kəniz yandakı otağa getdi,
Çağırdı oradan işvəli, nazlı,
Gözəl müğənnini, o xoş avazlı
Əlində saz deyil, bəlkə çənk idi,
Üzündə örtüyü lalərəng idi.
Məs'ud əmr etdi ki, çənkini alsın,
Açsın rübəndini, oxusun, çalsın,
Açınca üzünü o şux nəğməkar,
Az qaldı qəşş etsin bütün qonaqlar.
Sazının telləri çəkəndə fəğan,
Verdi qonaqlara sanki təzə can.
Şah bu müğənninin oldu maili,
Səsləndi saz kimi qəlbinin teli.
Çəkib nəğməkarı şah hüzuruna,
Məs'ud şirin sözlər bəxş etdi ona.
Gələn tacirlərin qazancı o gün

Verildi mehmana yenə büsbütün.
Ötdü bu hal ilə bu gün də, artıq
Qapadı gözləri çökən qaranlıq.
Səhər təzələndi qonaqlıq yenə,
Əvvəlki günləri ötdü təntənə.
Yenə mey içildi, güllər saçıldı,
Baxıb gül üzlərə, dillər açıldı.
Məclis dünənkindən üstündü, üstün,
Artırdı səfanı, zövqü həmin gün.
Yenə əmr edinçə evin hakimi,
Bir nəfər ortaya gəldi yel kimi.
O bir at gətirdi qartal qanadlı,
İldırım sür'ətli, fələk büsatlı.
Qaçmaqda Şəbdizdən bu idi üstün,
Rəngitək adı da qoyulmuş «Gülgün.»
Pəri qamətliydi, həm div vücudlu,
Sanki ikisindən törəmişdi bu.
Bir yerdə dayanıb gətirmirdi tab,
Yemi şəkər idi, suyu al şərab.
On at addımıydı addımı düzdə,
Yüz ağaç yol gedir geçə-gündüzdə.
Görüncə şah onu ürəyi axdı,
Elə bil div ilə pəriyə baxdı.
Çəkdirib onu da Məs'ud meydana,
Şəstlə peşkeş edib verdi mehmana.
Əvvəlki töhfələr qalsın bir yana,
Bugünkü dəyərdi bütün çahana.
Məs'ud da qonaqdan olaraq xoşhal,
Yenə Də bəxş etdi ona dövlət, mal.
Yenə bütün günü olub meypərəst,
Axşam düşən kimi hamı oldu məst.

Ta ki, göydə günəş gözünü açdı,
Geçənin qaranlıq ordusu qaçdı.
Yuxudan ayıldı yenə hökmdar,
Oyandı Məs'ud da xeyli bəxtiyar.
Başladı qonaqlar şirin söhbətə,
Qızlar qarışdırdı gülü şərbətə.
Şah dedi: «Ey üzü mübarək həmdəm,
Eşqin könlümüzdə kök saldı möhkəm.
Eu hörmət ölüncə, bil, uuudulmaz,
Bunça uzun çəkən qonaqlıq olmaz.
Dözülməz olsa da sənin hicranın,
Getmək istəyirik, nədir fərmanın?
Kəlmək istək ilə mümkünsə bizə,
Gedəndə gərəkdir alaq icazə.»
Düşüncə ortaya ayrılıq sözü,
Qaraldı Məs'udun günü-gündüzü.
Dedi: «Ey yaxın dost, hörmətli səyyah,
Bu neçə fikirdi oyandı nagah?
Sənin söhbətinlə xoşhal idik biz,
Getsən hicranına dözməz qəlbimiz!
Xidmətimdə əgər oldusa nöqsan,
Mərhəmət göstərib, inçimə bundan.
Ayrıla bilmərik günəş üzündən,
hələ doymamışıq şirin sözündən.
Bir neçə gün də qal, sevnndir bizi,
Nədirsə, bağışla təqsirimizi.»
Şah üzr istəyib, təşəkkür etdi,
Gəldiyi yol ilə qayıtdı, getdi.
Kişnəyən «gülkgn»ün qalxdı belinə,
Döndü quş qanadlı səhər yelinə.
Nələr vermişdisə Məs'ud mehmana,

Ayırdı onları tezçə bir yana.
E'tibar etdiyi sadiq qullarla
Şahın arxasınça düzəldi yola.
Baxaraq yollara tənha dayandı,
Ayrılıq oduna alışdı, yandı...
Dağları, daşları teylədi «gülgün»,
Yetirdi Dehliyə şahı həmin gün.
Aradan neçə gün sovuşdu keçdi,
Tehfə karvanı da gəldi, yetişdi.
Məs'udun işinə şah heyran oldu,
Xəyalı sarsılıb pərişan oldu.
Onu yad etdikcə tutmurdu aram,
Dalbadal dolurdu, boşalırdı çam.
Bir alçaq, vicdansız, mənsəbi ali
Təraz diyarına olmuşdu vali.
Adəti zülm etmək, adı da Ceysur,
Hindistan elində məşhurdu, məşhur.
Çoxdu şikayətə gələn lər ondan,
Yüz günah çıxırdı əlindən hər an.
Verdi fərmanını adil hökmdar:
«Ceysur edilməli Tərazdan kənar.
Qovulsun vilayət təxti-taçından,
Məs'ud özü olsun bura hökmüran.»
Bu xəbər Ceysura çatdı haman dəm,
Məktub yolda ikən çəkdi yaman qəm.
Bildi ki, xanlığı çıxır əlindən,
Çünki şah halidir bəd əməlindən.
Bütün xəyanəti olmuşdur aşkar,
Gözləyir yolunu ağır çəzalar.
Onun Məllöv adlı vəziri vardı,
Ceysurdan da yaman bir zülmkardı.

Vali o əmri ki, bildi, eşitdi,
Çağırıb Məllövü məsləhət etdi.
Dedi: «Söylə, nədir bu işə tədbir?»
Belə cavab verdi əzazil vəzir:
«Bütün bu işlərin baisi, ey xan,
Şan-şöhrət sahibi Məs'uddur, inan.
Onun səxavəti ölçüyə gəlməz,
Şahın qulağına çatmışdır bu səs.
Hər zaman yaxşılıq çıxır əlindən,
Bir kəs inçiməmiş əsla dilindən.
Bunları çatdırmış şaha xəlayiq,
Şah onu bilmişdir xanlığa layiq.
Əkər yox edilsə o tezcə burdan,
Səni mövqeyindən ayırmaz zaman.
Məs'ud məhv edilsə, şah mə'yus qalar,
Olarsan yerində yenə bərqərar.»
Ceysur soruşdu ki: «Budursa tədbir,
Məsləhətin nədir, açıq söylə bir?»
Dedi: «Sən onunla əvvəlcə yar ol,
Məhəbbət göstərib yaxın qəmxar ol.
Çağırıb hüzura tez-tez söhbət et,
Hərdən sən də onun məçlisinə get.
Belə ki, dost oldu o sənə qəlbdən,
Hər nə lazım isə düzəldərəm mən.»
Açıldı Ceysurun könül aynası,
Qoydu Məs'ud ilə dostluq binası.
Gündə bir hiyləylə məkrə əl atdı,
Onunla ən möhkəm dostluq yaratdı.
Hər gün düzəldərək məclis, ziyafət,
Edərdi onunla çox şirin söhbət.
Dost qələmə verib özünü xain,

Salmışdı Məs'udu tamam arxayın.
Məs'udun evində bir gün bərabər
Mey töküb, sağlıqlar söyləyirdilər.
Axşam düşənədək meydən edib nuş,
Oldu hər ikisi o geçə sərxoş.
Onların huşunu mey başdan aldı,
Düşüb hər ikisi çəməndə qaldı.
Şərab əsər etdi həm nökərlərə,
Zefləiib yıxıldı hərə bir yerə.
Pusquda kizlənən bir dəstə cqllad
Görüb bu səhnəni oldular çox şad.
Hərə bir div kimi çıxdı pusqudan,
Tutub əllərində kəmənd, ox, kaman,
Başının üstündə gəlib durdular,
Tez əl-ayağına gündə vurdular.
Birisi çiyninə kötürüb onu,
Tezcə tutub getdi saray yolunu.
Gətirdi bir yerə onu gizliçə,
Örtdü çinayəti qaranlıq gecə.
Bir dərin quyuda yerbəyer etdi,
Gecə-gündüzünü onun bir etdi.
Məs'udun çoxaldı, artdı çəfası,
Hələ xəbərsizdi dostu, aşnası.
Gecənin quzğunu kirib yuvaya,
Verdi dan quşları səda-sədaya.
Oyanıb yuxudan nökərlər bir-bir
Məs'udun əmrinə durdu müntəzir.
Onlar cəm olanda hamı bir yerə,
Onun yox olması çıxdı zahirə.
Döyüb başlarına batdılar qəmə,
Ceysur haray saldı bütün aləmə.

«Ah» deyib, «uf» deyib boğuq səsiylə,
Çox fəğan eylədi öz dəstəsiylə.
Göz belə yummayıb üç gün, üç gecə
Gəzdilər, vermədi heç bir nətiçə.
Nəhayət əl çəkib bu gəzintidən,
Hamı yas saxlayıb qopardı şivən.
Xalq bu maçəranı eşidən zaman,,
Bir tufan saldı ki, görməmiş cahan.
Vali yahu çəkib saysız-hesabsız,
Neçə gün əzaya oturdu yalqız.
Qohum-qardaş ona təsəlli verdi,
Axır ayrılığa davam katirdi.
Yeddi gün aş verib tutdu tə'ziyə,
Qayıtdı qəsrinə... «təəssüf» deyə.
Məllöv haman geçə gəzib şəhəri,
Yaydı el içində bu bəd xəbəri.
Günəş çıxar-çıxmaz şərq quyusundan,
Qalxdı yer kürəsi öz yuxusundan.
Məs'ud vahiməylə açdı gözünü,
Bir əçaib yerdə gördü özünü.
Bağlanmış əlləri, qolları möhkəm,
Qara bir pərdəyə bürünmüş aləm.
Batmış yarıyadək suya, palçığa,
Yol yoxdur qaranlıq quyudan çıxa.
Dedi: «Ey yaradan, bu necə haldır,
Qorxunc bir yuxumu, yoxsa xəyaldır?»
Hər nəyə gəldisə onun kümanı,
Anlaya bilmədi bu maçəranı.
Quyunun ağzını açarkən biri,
Səpildi içəri işıq telləri.
Əzab-əziyyətlə onu axırı

Çəkib çıxartdılar ordan yuxarı.
Saldılar bir evə bağlı əsiri,
Gəldi hirslə ora Ceysur vəziri,
Onu təhqir edib söydü ən əvvəl,
Çubuq hazırlandı, o çalınca əl.
Vəzir hökm etdi ki: «Açın qolunu,
Əzablar verərək sızladın onu!»
Biri başdan tutdu, biri ayaqdan,
Biri soldan vurdu, biri də sağdan.
Çubuqlar altında inləyən əsir
Dedi: «Söylə nədir günahım, vəzir?
Qəsdiniz maldırsa, əsirgəyən
Çandırsa, öldürün məni biryolluq.»
Bu sözlər vəzirə əsər etmədi,
Çubuq vuranlara «Bərk vurun» dedi.
Qızardıb gül kimi ağ vüçudunu,
İki cəlladbaşı döyürdü onu.
Məs'ud qopardısa nə qədər fəryad,
Lakin bir kimsədən görmədi imdad.
İki möhkəm ağaç sındı, qırıldı,
Ağaç vuranlar da tamam yoruldu.
Vəzİr «Bəsdir!» deyə verdi fərmanı:
«Bir az da vursanız çıxaçaq canı.
hələlik yaşasın bu iztirabla,
Sonra öldürərik ağır əzabla.»
Əl çəkdi nəhayət o iki nəfər,
Utandı bu haldan hətta fələklər.
Dikəlib oturdu Məs'ud cəfakeş,
Dilində min fəğan, qəlbində atəş.
Soruşdu: «Söyləyin, nədir təqsirim?
Dünyada bu zülmü eyləməz heç kim.

Nahaq zülm etməyin daşını atın,
Varsa bir günahım, mənə anladın.
Yəqin bu məsəli bilirsiniz siz:
Qul xatasız olmaz, ağa kərəmsiz.
Ancaq suçum nədir, qoy çıxsın üzə,
Malım da, canım da qurbandır sizə.»
Nə qədər yalvardı, yaxardı əsir,
Daşqəlbli vəzirə etmədi tə'sir.
Dedi ki: «Qoymayın onu danışsın,
Bu sirri özkələr yanında açsın.»
Yenə zəncirləyib zindana saldı,
" Quyu bu Yusifi qoynuna aldı.
Bu cəza neçə gün edildi təkrar,
Əsla tapılmadı ona havadar.
Oldu gündən-günə əhvalı yaman,
Qanlı yaşlar töküb, əl üzdü candan.
Deyirdi: «Daşdandır yoxsa qəlbiniz,
Mənə rəhm eyləyib, tez öldürün siz.»
Zülmkar zülmdən axır ki, doydu,
Onu öldürməyi sabaha qoydu.
Saldırıb quyuya həbs etdi yenə,
Tapşırıqlar verdi gözətçisinə.
Ceysurun yanına getdi könlü şad,
Dedi: «Viran qəlbin qoy olsun abad,
Rəqibinin halı yamandır, yaman,
Gəldim səndən alam qətlinə fərman »
Məllöv Ceysurdan da razılıq aldı,
Gəlib öz evində işrətə daldı.
Məllövün bir qızı vardı-gül üzlü,
Dodağı şəkərli, kəlamı duzlu.
Hüsnü, gözəlliyi çahanda təkdi,

Vəsfini deməyə dillər gərəkdi.
Yanırdı qəlbində məhəbbət odu,
Sevirdi gizliçə bu qız Məs'udu.
Sevgi edən gündən ürəyini qan,
Zənçirbənd görəndə edərdi fəğan.
Hər möhnət çəkəndə yanar, yanardı,
Qəlbində qövr edən qəmi anardı.
Çoxdan o dilbərə olmuşdu mə'lum,
Var dərin quyuda bir yeni məzlum.
Lakin qorxusundan həmin aycamal,
Onun kimliyini etmirdi sual.
Bu axşam bildi ki, atası məstdir,
Dedi öz-özünə: «Durmaq əbəsdir.»
Gördü gözətçi də qalmayıb ondan,
Qərq olub yuxuya sərxoşluğundan.
Quyunun ağzını açıb gizliçə,
Çağırdı dustağı o incə-incə.
Dedi: «Dustaq qardaş, de, nədir adın?
Cavab ver qalıbsa ömrün, həyatın.»
Dustaq eşidincə həmin sədanı,
Elə bil yenidən qayıtdı canı.
İnləyib dedi ki: «Məs'uddur adım,
Ərşə dirək olub ahım, fəryadım.
Sən söylə insanmı, ya pərimisən?
Haqqın, ədalətin rəhbərimisən?
Xoş səsin qəlbimə şəfa gətirdi,
Həyat müjdəsini mənə yetirdi.
Əlindən gəlirsə mənə yardım et,
Yoxsa ki, ölmüş bil, yalqız burax, get»
Məs'ud olduğunu bilincə dildar,
Eşq odu qəlbini etdi tarimar.

O ki, ayrılıqdan qan ağlamışdı,
Neçə gün Məs'uda yas saxlamışdı.
Xəbərdardı onun yox olmasından,
Lakin ölməsinə az idi küman.
Yaxşı tanıyırdı atasını qız,
Deyirdi, ilandır, bax, bu imansız!
Haçandır ürəyi düşüb qorxuya,
Deyirdi: «Bu dustaq Məs'ud olmaya?»
Elə ki, soruşub bu gecə gizlin,
Məs'ud olduğunu eylədi yəqin.
Dedi: «Ey boyunun fədası canım,
Bircə öz canıma gəlir kümanım.
Səni bu zindanda görməzdən əvvəl,
Kaş mənim canımı alaydı əcəl.»
Duydu ki, bu sözün vaxtı deyildir,
Onu qurtarmağa düşündü tədbir.
Can bir qəlbdə iki kənizi vardı,
Onları canından əziz tutardı.
Onlara eşqini açmışdı dilbər,
İndi yanındaydı həmin kənizlər.
Birlikdə sə'y edib o üç nazənin,
Quyudan Məs'udu çəkdilər yeyin.
Gördülər cismində qalmamış canı,
Yoxdur vüçudunda həyat nişanı.
Görüb bu səhnəni o nazlı canan,
Qanlı yaşlar töküb, qopardı əfğan.
Gəldi xəyalına yenə də birdən;
«Nə üçun yas tutub yubanıram mən?»
Qız kənizlərinə tez verdi fərman,
Məs'udu evinə gətirdi pünhan.
Öpüb üz-gözündən yetişdi kama,

Onu qonaq etdi dadlı təama.
Mərhəmət göstərib o gözəl mələk,
Dolandı başına pərvanələrtək.
Məs'ud rahatlanıb yatdı bu gecə,
Vəzir sübh tezdən durdu gizliçə,
Məs'udun qətlinə çox atırdı can,
Quyunun başına çumdu saraydan.
Gördü ki, zindanın qapağı yoxdur,
Gözətçi sərxoşdur, dustağı yoxdur.
Sərxoş gözətçini tez edib həlak,
Qaldı can qeydinə, çox oldu qəmnak.
Valinin yanına qaçıb söylədi.
Bütün gördüyünü nağıl eylədi.
Onlar hər biri batdılar qəmə,
Döndü nəşələri qəmə, matəmə.
Nəhayət o iki rəzil çəfakar,
Bu işə belə bir çarə tapdılar:
Yollanıb Məs'udu gəzsin atlılar,
Tapınca başını ozsin atlılar.
Şəhərdə tapmayıb o biqərarı,
Çapdılar dağlara, çöllərə sarı.
Axtarıldı o gün hər tərəf, hər yan,
Lakin görünmədi ondan bir nişan.
O qızın tükənməz mehribanlığı
Üzdü Məs'uddakı natəvanlığı.
İkisi bir yerdə etməkçün fərar
Məsləhət eyləyib verdilər qərar.
İki at gətirdi o nazlı dilbər,
Çatmazdı onlara iti küləklər,
Qayıtdı saraya xanın ləşkəri,
Qalmadı yollarda qorxu əsəri.

Düzəldi səfərə o iki sirdaş,
Yol getmək xoş olur olanda yoldaş.
Onlar qaranlıqda gözdən itdilər,
Sabahsa saraya çatdı bu xəbər.
Getdi dallarınca bir dəstə atlı.
At deyil, hər biri şimşək qanadlı.
Bu dəstə çaparaq çatdı onlara,
Ta ki, bir ağacdan az qaldı ara.
Düşmüşdü qüvvəqdən iki biçarə,
Səbəblər səbəbi sylədi çarə.
Dəniz kənarına gəlib yetdilər,
Sahildə bir gəmi salmışdı lövbər.
Çatıb gəmiçiyə qiymət sordular,
Onu razı salıb cəld oturdular.
Gəmi üzüb keçdi göy dalğalardan,
Atlılar bu hala qaldılar heyran.
Bürüdü valini qüssə, kədər, yas,
Bildi ki, onları qaytarmaq olmaz.
Məs'udla qız suda on gün, on gecə
Üzdülər quruya gəlib yetincə.
Bir gün yanaşdılar sahilə xoşhal,
Yenə də mindilər atları dərhal.
Bir şəhər yolunu tutub getdilər,
Demə, paytaxt imiş bu gözəl şəhər.
Onlar at sürdülər bir xeyli müddot,
Sarmışdı ətrafı bir qara zülmət.
Yolda xərabazar bir qala vardı,
Neçə quldurbaşı orda yaşardı.
Çatınça o yerə Məs'udla dildar,
Onları dövrəyə aldı qaçaqlar.
İpək libasları, köhlən atları

Alıb yollandılar qalaya sarı.
Libassız qaldılar onlar büsbütün,
Lakin xoşbəxtlikdən doğmamışdı gün,
Bu zaman köç edən bir dəstə yetdi,
Məs'ud o dəstəyə xahişə getdi.
Başına gəlzii açdı, danışdı,
Yolçular bu hala yandı, alışdı.
Bir azdan şəhərə gəlib yetdilər.
Köhnə libaslarla döndü bir nəfər.
Örtüb vücudunu o iki qəmxar,
Bir xərabə yerdə tutdular qərar...
Parladı zülmətdə göylər inçisi,
Qaçdı quldur kimi gecə zəncisi.
Ta günəş bataraq, düşünçə zülmət,
Qaldı viranədə o iki həmdərd.
hər ikisi yorğun, hər ikisi aç,
Bir az suya möhtac, yeməyə möhtac.
Əldən düşmüş görüb o şux nigarı,
Məs'ud yollandı ki, şəhərə sarı
Axtarıb bir parça çörək gətirsin,
Onunla xəstəyə şəfa yetirsin.
Yetişib bazarı dolandı xeyli,
Gördü ki, meydanda bir saray əhli
Yığmışdır tabağa gözəl meyvələr,
Şahın hüzuruna aparmaq dilər.
Əlində tutaraq altı dinar pul,
Deyirdi: «Qazanc var, gəl-gəl, a yoxsul!»
Məs'ud eşidərək onun sözünü,
Yetirdi xadimə dərhal özünü.
Tez alıb tabağı o böyük insan
Sovuşdu sür'ətlə xalq arasından.

Yeni güç gəlmişdi əl-ayağına,
Yetişdi az sonra şahın bağına.
Cevnə bağ içində içmədəydi mey,
Yanında həsrətlə inləyirdi ney.
Məs'ud itdiyini biləndən bəri,
Başından aşırdı qəmin selləri.
Onu yad etdikcə çəkirdi ah-zar,
Qarışırdı meyə tökdüyü yaşlar.
Kirincə o bağa taleyi küskün,
Sataşdı gözünə öz atı «gülkgn»,
Dalırkən şübhəyə o öz-özünə,
Birdən öz damğası dəydi gözünə.
Lap yəqin etdi ki, oz atıdır bu,
Dedi: «Bu kerçəkdir, yoxsa bir yuxu?
Həmin qonaq bura eyləmiş güzar,
Vermiş hökmdara atı yadikar.»
Bir az getməmişdi Məs'ud o bağda,
Çatdı qulağına tanış bir səda.
Gördü öz sazıyla ötür şux gözəl,
Tanışdı Məs'uda oxunan qəzəl.
O geçən günlərin xatirəsilə
Yenə də könlünə düşdü vəlvələ.
Birdən öz-özünə dedi astadai:
«Nəğməkar qızı da satıb o mehman!»
Məclis olan yerə basarkən qədəm,
Sehrli camı da gördü həmin dəm.
Lnıb keçmişləri bağrı qan oldu,
Qəlbi parçalandı, gözləri doldu.
Lenə varlığını qəm etdi bihal,
Başının üstünü aldı dərd, məlal.
Boşalıb qolları düşdü taqətdən,

Dedi: «Ğ.y yaradan, nə görürəm mən?»
Birdən şaha tərəf çe^vrilib haman,
Baxınca gördü ki, budur o mehman.
Sarsılıb vücudu düşdü təvandan,
Lakin öz adını saxladı pünhan,
Dedi: «Tanıtdırsam özümü əgər,
Qəsdən gəldiyimi şah güman eylər.
Deyər göstərdiyi ehtiramlara
Mükafat almağa gəlmişdir bura.»
Aldılar tabağı onun başından,
Gerdülər boğulur lap göz yaşından.
Birdən barmağını dişləyərək o,
Atıldı bayıra qəlbində alov.
Sür'ətlə yüyürüb xiyabanları,
Gedirdi bağdakı qapıya sarı.
Cevnəyə verdiyi dözləti-varı
Dehliyə çatdıran təraz qulları
Şahın qapısında düzülmüşdülər,
Birdən bu qəribə saldılar nəzər.
Köhnə sahibini tanıdı hər kəs,
Məs'ud xəcalətdən dayandı dinməz.
Görüncə bu halı dərdə düşdülər,
Onun qabağına yüyürüşdülər.
Tezcə ayağına deşəndi hər kəs,
Saldı fəryadları asimana səs.
Qoşuldu onlara bəlalı Məs'ud,
Gözləri qan oldu, bənizi bulud.
Eşikdə baş verən bu macəralar
Oldu bir ləhzədə şaha aşikar.
Xəbərdar edincə onu xadimi,
Çıxdı sarayından ildırım kimi

Görəndə dostunu bu görkəmdə şah,
Gözündə kainat qaraldı nagah.
Qucaqlayıb onu tökdü göz yaşı,
Əyildi Cevnəyə Məs'udun başı.
Onlara səs verən Çin müğənnisi,
Məs'udun vəfalı gezəl kənizi
Yaşlara qərq etdi gül çöhrələri,
Dolandı başına pərvanələri,
İztirab atəşi olunca təskin,
Şah neçə xidmətçi eylədi tə'yin.
Dedi: «Yuyundurun əziz mehmanı.»
Qızın yanındaydı Məs'udun canı.
Odur ki, başına gələnləri bir-bir
Ötəri olsa da eylədi təsvir.
Şah bu əhvalatdan olub xəbərdar,
Seçdi kənizlərdən neçə şux nigar.
Onlar qərq olaraq ipəyə, şala,
Tez minib atları, düşdülər yola.
Neçə xacə ilə bir bölük pəri
Axtarıb tapdılar həmin dilbəri.
Onu qərq eləyib ipəyə, şala,
Qoyub kəcavəyə düşdülər yola.
Çatarkən saraya həmin gülbəniz,
Durdu xidmətinə yüzlərcə kəniz.
Məs'ud da hamama kirib soyundu,
Qız gələn ə kimi təmiz yuyundu.
Çıxanda verdilər gülkgn libaslar,
Vermişdi Cevnəyə o belə paltar.
Geyindi-kecindi Məs'ud şah kimi,
Çağırdı yanına hindin hagimi,
Yenə oğlu kimi boynunu qucdu,

Bütün hadisəni bir-bir soruşdu.
Məs'ud əhvalatı etdikcə izah,
Bu qəmli dastana ağlayırdı şah.
Məs'udla yenidən olaraq həmdərd,
Gecəli-gündüzlü edirdi sehbət.
O qızla Məs'uda toy etdi Çevnə,
Verdi hər birinə neçə xəziiə.
Məs'udu Təraza eylədi vali,
Verdi üstündə də neçə mahalı.
Gül açdı Məs'udun arzusu-kamı,
Gülgün meylə doldu gül rzngli çamı.
Məllövün, Ceysurun boynu vuruldu,
Ölkə bu fərmandan xəbərdar oldu.
Boyadı onların qanı torpağı...
Baxın, nə xoş gəlib yenə yaz çağı.
Tutmuş gülüstanı bitməz axınlar,
Güllərlə bəzənmiş dostlar-yaxınlar.
Nə xoş açılmışdır kainat gülü,
hər şeydən gözəldir bu həyat gülü.
Bitirdi sözünü o gövhərsaçan,
Şah da xəbər tutdu onun halından.
Bildi tərazlıdır onun da əsli,
Məs'ud ovladıdır bəlkə də nəsli.
Bu nəcib insanla dost oldu Bəhram,
Bağışladı ona ağ gün, xoş məqam.
Təraz dastanı ki, axıra çatdı,
Bəhrqm rahatlaiıb şirinçə yatdı.

ÇƏRŞƏNBƏ
BƏHRAM ŞAH MAVİ SARAYDA

Çərşənbə günündə nilufər açdı,
Kemənin karvanı baş aldı qaçdı.
Zərrin libasını geyinən günəş
Qəlbində ehtiras, gözündə atəş,
Mavi boşluqlara çıxdı seyran,
Nilufər taxtından baxdı hər yana.
Nilufər rəngində libas geyib şah,
Nilufər sarayı etdi qərargah.
Firuzə bir qədəh kötürub ələ,
Onda yaqut şərab içdi fərəhlə.
Nilufər libaslı, ay üzlü afət
Verdi günəş kimi cahana zinət.
Qğmaşdırmaq uçün gözlzri nurla,
Günəş göy atlazda doğdu qürurla.
Libası rəngində bir piyalədən
Bəhram mey içərək, şad oldu qəlbən.
Gizlədib günəşi, o mavi günbəd.
Lacivərd rəngini edəndə zülmət,
Gündüzün gəmisi batdı haman dəm,
Bir qara pərdəyə büründü aləm.
Şah bu məçlisə də verib nəhayət,
Yatıb dincəlməyi bildi məsləhət.
Ona şirin yuxu diləyib haqdan,
Bütün xidmətçilər çıxdı otağdan.
Gün çəkilir kimi nəzərdən axşam
Pərdə arxasına çəkildi Bəhram.
Qulamlar yenə də göstərərək cəhd,
Bir dünyagörmüşü gətirdilər çəld.
Ona hörmət edib adətlərincə,
Pərdə qabağında yer göstərincə,
Ucaldı bir səda pərdədən yenə

Ki, başlasın qonaq hekayətinə.

BEŞİNCİ SƏYYAHIN HEKAYƏTİ

Duaya başladı qonaq bu yerdə,
Dedi: «Yeddi qatlı o mavi pərdə
Həmişə qəsrinə pərdədar olsun,
Bu şad sarayına göy hasar olsun.
Günəş tacın üstə bir gövhər olsun,
Bağında həmişə nilufər olsun.»
Qonaq duasını çatdırıb sona,
Bir nağıl danışdı şahlar şahına:
«Ədən torpağında vardı bir zalim,
Zülm etməkdə ona çatmazdı heç kim.
Həm çox qəzəbliydi, həm qəhrəmandı,
Qızmış bir aslandan daha yamandı.
Haram maldı onun arzusu, kamı,
Qudurub olmuşdu quldur, harami.
Nə bir aşinası, nə dostu vardı,
Tək-tənha yol kəsər, halay pozardı.
Olsa karvan əhli saysız-hesabsız,
Basardı, kəsərdi onları yalqız.
Sanmayın kənd, şəhər ondan bezardı,
Əlindən dəniz da qan ağlayardı,
Keçirmişdi ələ bir xeyli gəmi,
Hər biri sür'ətdə ildırım kimi,
Onları sahildə həmii hiyləgər
Elə gizlətmişdi, ən iti gözlər
Nə qədər baxsa da, heç vaxt, heç zaman
Seçə bilməz idi bir az uzaqdan.
O hər bir gəmiyə sahildə gizlin
Zirək gözətçilər etmişdi tə'yin.
Sahil kənarında vardı bir meşə,

Dəniz gözətçisi orda həmişə
Ağaçlar başında çəkərdi növbət,
Uzaq dalğalara edərdi diqqət,
Bir gəmi, bir qayıq görünsə nagah,
Quldur eləyərdi tez onu agah.
O minib gəmiyə yelkən açardı,
Dəniz quşlarıtək göylə uçardı.
Göz açıb-yumunca, yırtıcı quzğun
Gəmi karvanını salardı pozğun.
Qırıb yolçuları qarət edərdi,
Yayınıb nəzərdən, üzüb gedərdi.
Adı Cabir idi, ellər məşhuru,
Əlindən bezardı həm su, həm quru.
Dənizdə dönərdi qorxunc nəhənkə,
Meşədə yırtıçı, quduz pələnkə.
Onun murdar adı çəkilən zaman,
Yolçular titrərdi can qorxusundan.
Olmuşdu məskəni bir böyük ada,
Qarət etdiyini kizlərdi orda.
Onun məskənindən bir qədər kənar
Cənnətə bənzəyən bir məmləkət var.
Suyu göz yaşından daha şəffafdı,
Torpağı münbitdi, havası safdı.
Hər yanı ağacdı bəhrəli, barlı,
Dərəsi, yamacı axar-baxarlı.
Sorin bulaq ları ürəkaçandır,
Zəhər içənə də suyu dərmandır.
Çeşmələr sulayır orda hər yeri,
Bağlar içindədir imarəqləri.
Sarmaşıq bürümüş evi-eyvanı,
Suyu ölməz edir hər bir insanı.

həmin bu ölkədə varmış, deyirlər:
Behiştsəra adlı gözəl bir şzhər.
Orda ədalətli bir şah yaşarmış,
Bütün məmləkətdə, o hökmdarmış.
Adı Nodər imiş, özüysə nadir,
Parlaq düşüncəsi hər şeyə qadir,
Varmış tək bir qızı-bir ayüzlüsü,
Mislini görməmiş dünyanık gözü.
Gözəldi qaməti, uca görkəmi
Gozəllik bağında sərvinaz kimi.
Qıvrım saçlarına qısqanar-sünbül.
Çəkərmiş ləbinə həsəd qızılgül.
Üzü yer üzünə işıq saçarmış,
Parlaq şö'ləsindən canlar naçarmış.
Zülfü kəmənd atıb günəş boynuna,
Hüsnünün sirrini açarmış ona.
Adı Mehr idi, özü bir mələk,
Başına dönürdü bu göy, bu fələk.
Aləmə nur saçan günəş üzlü qız,
Günəş yox, aləmi bəzəyən ulduz
Bir gün göy suların seyrinə daldı,
Dəniz gəzintisi qəlbini çaldı.
Minib bir gəmiyə sürdürdü onu,
Süzdü dalğaların bitməz oynunu.
Dəniz səma kimi çox geniş, sonsuz,
Gəmi ayparaydı, qız isə ulduz.
Gəmiçi olmamış hələ xəbərdar,
Qalxdı birdən-birə dəli bir ruzgar.
Artdı göy suların qəzəbi, kini,
Sahildən çox uzaq saldı gəmini.
Qüvvətlə, şiddətlə bağırdı tufan,

Gəmiçi ağlayıb qopardı fəqan.
Dedi: «Rəhm etməsə bizə kəç fələk,
Hamı öz canından əl çəksin gərək.»
O qəzəbli külək qovub onları,
Apardı gəmini yad elə sarı.
Külək susan kimi, dayanan kimi
Namə'lum bir yerə çatmışdı gəmi.
O yerdə Cabirin adamı vardı,
Gözü göy sularda bir ov arardı.
O qaraltı görüb dənizdə nagah,
Bir anda eylədi Cabiri agah,
Minib bir gəmiyə Cabir o dəmdə
Yel kimi üz qoydu həmin o səmtə.
Yetişib gəmiyə başladı cənkə,
Onlar da cənk açdı bu tək pələngə.
Çabirin hər oxu çıxanda yaydan,
Səpilirdi suya yüz günahsız qan.
Gəmidə çoxları əl üzdü candan,
Çoxları dilədi Cabirdən aman.
Cabir qabağına qatıb onları
Sürürdü gəmini sahilə sarı.
Gözündən qoymayıb onları bir an
Bütün var-dövlzti eylədi talan.
Hələ olmamışdı agah Mehrdən,
Sataşdı nəzəri o səmtə birdən.
Döşəndi tir kimi qəşş eyləyərək,
Qaldı xeyli zaman bir cənazətək.
Ayılınca bir də baxdı o, Mehrə,
Yenə qəşş eləyib yıxıldı yerə.
Bildi ki, yox ona baxmaq imkanı,
Dəfələrlə gedib-qayıtdı canı.

Axır əmr etdi ki, həmin ayqabaq
Saxlansın hər zamai sarayda dustaq.
O gülüzlü sərvə olmaqçın həmdəm
Tezcə tə'yin etdi iki şux sənəm.
Qalan adamlara verdi azadlıq,
Onların canına qıymadı artıq.
Ordan uzaqlaşıb getsinlər deyə,
Mindirdi hamını boş bir gəmiyə.
Dedi: «gərəkdirsə əgər can sizə,
Durmayın, qayıdın xərabənizə!»
Hamı vahiməyə gəlib bu sözdən,
Yarıb göy suları yayındı gözdən.
Bəxtinin günəşi geyindi qara,
Tək qaldı Ədəndə həmin aypara.
Onun xəyalıyla yaşardı Cabir,
Vüsal ümidini etməzdi zahir.
Mehrin gözlərində qaraldı əyyam,
Yandı günəş könlü hər səhər-axşam.
Ordan uzaqlarda vardı bir şəhər,
Özü cənnət bağı, suyu da kövsər.
Təmiz asimanlı, təmiz havalı,
Hər yanı göy çəmən-səma misallı,
Orda bir hökmüdar olmuşdu vali,
Ölkəsi abaddı, hümməti ali.
Adı Ne'man şahdı, mülküysə Yəmən,
Ədlilə olmuşdu hər tərəf çəmən.
Təkçə bir övladı vardı Ne'manın,
Gözü onda idi bütün dünyanın.
Sərvi qısqandırar qəddi-qaməti,
Üzündən çəkərdi gün xacələti.
Bilikdə, hünərdə yoxdu ona tay,

Küzgüdə gördüyü əksindən savay.
Elmə, maarifə çoxdu onda meyl,
Özü bir günəşdi, adı da Süheyl.
Qəlbi kezəl Mehrin zülfünə bağlı,
Çoxdan olmuşdular onlar adaxlı.
Sevda yandırmamış təkcə Süheyli,
Mehrin də Süheylə düşmüşdü meyli.
Meyl yox, eşqindən sonsuzdu dərdi,
Vəslinə çatmağa canlar verərdi.
İndi hiçran çəkib sinəsinə dağ,
Bir quldur əlində olmuşdu dustaq.
Çox idi o bağda gözəl meyvələr,
Hər yan bənövşəli, hər yan nilufər.
Qəlbi nilufərə olmuşdu vurğun,
Günəşlə nilufər olmuşdu uyğun.
Gəzərdi nilufər içrə o dildar,
Həmin rəngdə idi geydiyi paltar.
Sürməyi don geyib o gözəl sənəm
Yarın fərağında tuturdu matəm.
Könül matəmini etməyə aşkar,
Nilufər rənginin ləyaqəti var.
Əsir edər-etməz Mehri fələklər,
Atdı Süheyli də ora küləklər.
Sanki toylarını etməyə onlar
Burda görüşməyi vermişlər qərar
Toya lazım olan nə varsa bütün,
Süheyl yukləyərək atlara bir gün,
Mindi kəçavəyə tərpəndi karvan,
Mehrin ölkəsinə oldular rəvan.
Su yolu qurudan qısadır bir az,
Vaxtı hədər yerə itirmək olmaz.

Odur ki, mənzilə tez çatsın deyə,
Adamlar dəstəylə mindi gəmiyə.
Mehrin gəmisini saman çöpütək
Dalğalar üstündə oynadan külək
Elə bil yenidən təblini çaldı,
Süheyl dəstəsini qorxuya saldı.
İə'rə çəkən külək, qəzəblənən su
Gəmini top kimi hey atdı-tutdu.
Gah sular gəminı qaldırdı göyə,
Gah da ki, endirdi lap dərinliyə.
Yel bu gəmini də alıb apardı,
Sahildə yenə də gözətçi vardı.
Sularda gəmini görünçə biri
Xəbərdar eylədm yenə Cabiri.
Quldur qan tökməyə yenə tələsdi,
Minib qayığına yel taki əsdi.
Yanaşıb onlara başladı çənkə,
Süheyl qarşı durdu gələn pələngə.
Gəmidə iki şir durdu üzbəüz,
Gəldi hərəkətə qılınç, nizə, gürz.
Cabirin vurduğu zərbələri cəld
Süheyl məharətlə etmədəydi rədd.
Onun da vurduğu zərbəni bir-bir
Geri qaytarırdı hünərli Cabir.
Onlar bir-birindən qalmazdı dala,
O bundan ikiddi, bu ondan a'la.
Cabir anladı ki, yenilməz bu nər,
Ağla gələn deyil ondakı hünər.
Gördü qalibiyyət çıxacaq əldən,
Yıxacaqdır onu bu güclü düşmən.
Düşünüb hiyləylə məkrə əl atdı,

Sıçrayıb gəmidən dərinə batdı.
Düşmən gəmisini gətirib altına,
Qılınçla zərbələr endirdi ona.
Elə parçalayıb, elə deşdi ki,
Su doldu gəmiyə güclü çay təki.
Bu su yuxarıya eyləyəndə meyl,
İşi başa düşdü, anladı Süheyl.
Nə tədbir tökdüsə, faydasız oldu,
Gəmi ağzınadək su ilə doldu.
Ucaldı göylərə ahlar, amanlar,
O dorin dəryada qərq oldu onlar.
Əl üzdü şahzadə caıından təmiz,
Bildi qurtuluşa nə yol var, nə iz.
Balıq ovlar kimi suda bir nəhənk
O batak gəmiyə Cabir açdı cənk.
Bir əzrail kimi cumub onlara,
Dəryanı qərq etdi qızıl qanlara.
Süheylin əlini əlinə aldı,
Tez çəkib mindiyi qayığa saldı.
Süheyl yorulmuşdu, düşmüşdü haldan,
Onun qollarını bağladı daldan.
Sürdü qayığını indi azadə,
Bu zaman özünə gəlib şahzadə,
Gördü vücudunu yüz bənd içində,
Mohkəm düyünlənmiş kəmənd içində.
Başının üstünü kəsmişdi Cabir,
Bu hal yaman etdi Süheylə tə'sir.
Çabir ona dedi: «Ey əsir oğlan,
Görmədim mən sənin çənkində nöqsan.
Yüz belə gəmilər batırdım suda,
Yüz min baş eylədim bədəndən cüda.

Yoxdu heç birində səndəki cür'ət,
Çür'ətin məhvinə vermədi rüsxət.
Boğulmaqda ikən dadına yetdim, -
Ölümdən yaxanı mən xilas etdim.
Könlümdə qətlinə yoxsa da rəğbət,
Azad olmağın da deyil məsləhət.
Əgər bəndlərini parçalasam mən,
Bir şah qoşununu bura çəkərsən.
Qurtararmı onda yaxam əlindən?
Xatircəm deyiləm zərrəcə səndən,
Açarsan başıma min bir macəra,
Taparsan bilirəm qətlimə çarə.
Məsləhət budur ki, qal bu kəmənddd,
Vücudun ömürlük çürüsün bənddə»
Nə qədər yalvarıb-yaxardı Süheyl,
Onda cavaba da görmədi bir meyl.
Yönəltdi qayığı o, sahillərə,
Gətirdi dustağı bu qürbət yerə.
Bağında bir quyu vardı Cabirin,
Gecədən qaranlıq, dəryadan dərin,
Əsir etdiyini ora salardı,
Çıxmağa nə yolu, nə izi vardı,
Süheylin qolundan ipləri qırdı,
Zəncirlə bağladıb ora saldırdı.
O gündən Süheylə yurd oldu zindan,
Su ilə, çörəklə sürdü küzəran.
Bir yerdə olsa da onunla dilbər,
Lakin bir-birindən xəbərsizdilər.
Ağırdı onların sürdüyü dövran...
Görək ieyləyirdi Nodərlə Ne'man.
Elə ki, saxlayıb Mehri o cəllad,

Etdi başındakı dəstəni azad,
Cansız cəsəd kimi o başsız dəstə
Yel kimi baş vurub dalğalar üstə,
Gecəli-gündüzlü üzüb getdilər,
Doğma yurdlarına gəlib yetdilər.
Sürməyi libaslar geyərək onlar,
Matəm saxlamağa verdilər qərar.
Ciyərparəsiylə ayrılan çağdan
Nodər şah ah-aman edirdi hər an.
Matəm libasıydı geydiyi libas,
həm də saray əhli saxlayırdı yas.
Mehrin dəstəsi ki, qayıtdı gəldi,
Nalələr, əfğanlar göyə yüksəldi.
Qaldı dərd əlində hamısı naçar,
Yaman bəlalara oldular düçar.
Qəlbi yana-yana söylədi ki, şah:
«Məni ahvalatdan tez edin agah.»
Nələr terətmişdi qəzavü-qədər,
Onlar bir-bir açıb şaha dedilər.
Şah yenə ah çəkib, aman eylədi,
Yenə qəm qoşunu tüğyan eylədi.
Dünyalar gözünə zülmət göründü,
Sanki taleyinin günəşi söndü.
Xeyli vaxt ağlayıb-sızladı zar-zar...
Dedi oz-özünə: «Nə faydası var?
Etsəm də sinəmi əgər yüz para,
Mənim ciyərparam çıxmaz aşkara.
Düşünmək gərəkdir, yoxsa onu bil,
Qəm çəkməklə bu iş düzələn deyil.»
Şah qələm gətirtdi, kağız gətirtdi,
Əhvalatı qula bir də dedirtdi.

Məktubla bildirib baş verən halı,
Etdi Ne'man şahı bu işdən halı.
Bunu da qeyd etdi öz məktubunda:
«Belə fəlakəti göndərmiş xuda,
Lakin allah bizə bəla da vermiş,
Verdiyi dərdlərə dəva da vermiş.
Bu dərdin dərmanı tək intiqamdır,
Yoxsa ki, yaşamaq bizə haramdır.
Mehr əgər olmuşsa can-ciyər mənə,
Atalıq qeyrəti düşür həm sənə.
Olsa övladımız yadlar məhbusu,
Həm mənə, həm sənə düşür namusu,
Vardırsa bu işə bir çarə ancaq,
Gərək hər ikimiz ordu toplayaq.
Könlündə səfərə əgər yoxsa meyl,
Sərkərdəlik etsin orduya Süheyl.
O ki, gücdə fildir, çəldlikdə aslan,
Tapmaz heç birisi əlindən aman.
Ona nişanlıdır o nazlı dilbər,
Kəsmiş nigahını göydə mələklər.
Oğlun dayanmayıb bir saat, bir an,
Çəksə ordusunu sahil boyundan,
Düzüb cərgəcərgə kehlən atları,
Yollansa Cabirin mülkünə sarı,
Mən də qaldıraram ayağa yurdu,
Yığaram başıma böyük bir ordu,
Özüm silahlanıb dərdlə, fəraqla,
Saysız qoşunumsa hər cür yaraqla,
Gəmilər içində tutaraq aram,
Sularda quş kimi qanad açaram.
Mən sudan hərəkət eyləsəm, əlbət,

O da göstərərsə quruda sür'ət,
Elə bir xoş günü seçərik ki biz
Birdən hərəkətə gələr qüvvəmiz,
Neçə gündən sonra bu iki ləşkər
Düşmən torpağını əhatə edər.
Baş tutacaqdırsa bu tədbirli cəng,
Süheylə söylə ki, tərpənməsin lənk.
Gecikdirmək olmaz bu intiqamı,
Qoy y''erinə yetsin könül məramı.
Çatsın cəzasına o quldur gərək,
Şeytan pənçəsindən qurtarsın mələk.
Əgər xoş gəlməzsə bu tədbir sənə,
Tezçə öz fikrini yaz göndər mənə.
Kirəcək olarsam mən bu çənkə tək,
Başqa bir tədbirə əl atam gərək.»
Ne'man şah oxuyub həmin naməni,
Tezcə başa düşdü bu hənkaməni.
Baş verən bu yaman, bu açı dərdə
Ürəkdən acıyıb oldu pəjmürdə.
Düşündürdü onu həddən ziyadə
Gəmiylə səfərə çıxan şahzadə.
Bildi ki, Süheyli kama yetməmiş,
Çanan diyarına üzüb getməmiş.
Sarsıtdı Nemanı bu iki matəm,
Sardı ürəyini qəm üstündən qəm.
Dedi: «Müəmmadır, sirrdir nə hal?
Bu bağlı düyünü dərk etməz xəyal.
Süheyl səyyar ulduz olduğu gündən,
Çərx onu avara saldığı gündən,
Hələ görünməmiş bir əsər ondan,
Heç kim gətirməmiş bir xəbər ondan.»

Ne'man fikrə getdi, çox çəkdi əzab,
Yazdı Nodər şaha belə bir cavab:
«Mən sənin naməni oxudum, ey şah,
Oldum gəlinimin halından agah.
Kenül aynamızı aldı qəm-qubar,
Dedik qəm çəkməyin nə faydası var?
Yazmısan yürüşə sən edinçə meyl,
Çəksin ordusunu burdan da Süheyl.
Bu güçlü qoşunu, yarağıyla o,
Yürüsün dənizin qırağıyla o.
Süheylin adını gəl çəkmə, Nodər,
Kədərim üstünə artırma kədər.
Bir soruş ki, Süheyl hardadır, harda,
Hansı məkandadır, hansı diyarda?
İndi az qalır ki, altı ay ola,
O, sizii məkana düşübdür yola.
Bizi kec gəlməyi etmişdi qəmnak,
Yolda yox olması eyləyər həlak.
Sən öz qoşununu çək quru yoldan,
Uça bayrağını öpsün asiman.
Gəmilər çəm edib bu yandan da mən,
Açaram dalğalar üstündə yelkən.
Bəlkə göy sularla yol gedən zaman,
Tapam kökhərimdən bir iz, bir nişan.
Süheyli tapsam da, tapmasam da mən,
Könül əsirkəməz gücünü səndən.
Tanrı ətəyindən tutub ikimiz,
Gərək cəhd eyləyək var qüvvəylə biz,
Sarılıb qəzəblə qılıncımıza,
Verək o quldura ən ağır cəza.
Çərşənbə günündə qoşun çəkib mən

Hərəkət eylərəm öz vətənimdən.
Sən də bu və'dəyə eyləyib əməl,
Quruyla ordunu tez götürüb gəl.»
Məktubun üstünə yazaraq ünvan
Nodər elçisiylə göndərdi Ne'man.
Qasid qət edərək dəniz, dağ, dərə,
Yetirdi məktubu tezcə Nodərə.
Nodər dönə-dönə oxuyub onu,
Öyrəndi yazılan fikri, məzmunu.
Və'd olunan gündən xəbərdar oldu,
Yığdı o vaxtadək böyük bir ordu.
Tə'yin etdikləri saatda, anda
Nodər də hərəkət etdi, Ne'man da.
İki şah orduyla oldular rəvan,
Birisi qurudan, birisi sudan.
Neçə gün yol gedib, mənzil kəsdilər,
Dəryatək coşdular, yeltək əsdilər.
Göründü sahildə düşmən meşəsi,
Aldı qorxu-təlaş yolda hər kəsi.
Bir mənzil qalmışdı yolu Nodərin,
Meşədən hərəkət oldu çox çətin.
«Duşmən indi çıxar pusqudan» deyə,
O da qərq olmuşdu qara şübhəyə.
Qırdırıb meşəni böyuk inadla,
Gedirdi irəli çox ehtiyatla.
Bu keçilməz meşə, bu qalın orman
Hər cür heyvanatla doluydu, inan.
Nodər ovçuluqda olsa da mahir,
Könlündən geçəni etmirdi zahir.
Ceyranla, cüyürlə doluydu sağ-sol,
O isə orduyla olaraq məşğul,

Səyyadlıq arzusu coşmasın deyz,
Özünü vururdu görməməzliyə.
Qəfildən gül rəngli bir xallı ceyran
Atıla-atıla keçdi yanından.
Şah görüncə onu qərarı itdi,
Tez sürüb atını dalınca getdi.
Düşdü sıx meşəyə ceyranın yolu,
Yol həm keçilməzdi, həm də qorxulu.
Başqası bu yerdə nə at çapardı,
Nə də ox atmağa macal tapardı.
Nodər öz atını saxlayaraq, cəld
Bir ox atdı, oxu yan keçdi fəqət.
Elə qəzəbləndi şah öz-özünə,
Dünya görünmədi bir an gözünə,
Opu izləməyə elə can atdı,
Düşməni büsbütün yaddan çıxartdı.
Ceyranın dalınca o xeyli getdi,
Axırda düşmənin yurduna yetdi.
Çabir ehtiyatı edərək adət,
Gözətçi qoymuşdu hər yana xəlvət.
Dsmişdi kim olsa, tutub gətirsin,
Ona xəbər versin, ona yetirsin.
Gördü gözətçilər qaçır bir ceyran,
Düşmüş bir atlı da onun dalından.
Onlar qamçılayıb tezcə atları,
Atdan düşürtdülər o şahsüvarı.
Ov etmək qəsdinə düşən o səyyad
Özü səyyadlara ov oldu heyhat.
Şah qalmaq istərsə öz şahlıqında,
Gərək ordusundan düşməsin çüda.
Şaha ordusuyla hörmət edərlər,

Şahlıq əldən gedər, olmasa ləşkər.
Ordu bais olur düşmən fəthinə,
Bir şəxs Rüstəm olsa, açizdir yenə.
Şahlığı öyrənmək gərək arıdan,
Qoşunsuz yaşamaz şahı heç zaman.
Qoşunla seyr edib çəmənlikləri,
Qoşunla birlikdə qayıdır keri.
Şahmatda vardırsa şahın ordusu,
Onun düşmənindən yoxdur qorxusu.
Nodər düşən kimi düşmənə əsir,
Alıb libasını, qoydular yesir.
Onun geyiminə yetirib nəzər,
Padşah olduğunu yəqin etdilər.
Tələsik onlardan atlanıb biri
Xəbərdar etməyə getdi Cabiri.
Dedi: «Libasından görünür aşkar,
Sənə bir padŞah etmişik şikar!»
Bu şad xəbəri ki, Cabir eşitdi,
Əyilib tanrıya ibadət etdi.
Dedi: «Yeməyini eyləməyin kəm,
Bağlayın hər iki gözünü möhkəm,
Qoy görə bilməsin, tutub qolunu
Aparın, sarayda həbs edin onu.
Gizlin-oğrun tutun bu işləri siz,
Desinlər şah itib xəbər-ətərsiz.
Bir gözətçi qoyun dərhal üstünə,
Sonra xəbərini yetirin mənə.»
Tez əməl etdilər əmrə nökərlər,
Bir dar zirzəmiyə salındı Nodər.
Nə getdiyi yolu görə bildi şah,
Nə ordusu oldu bu işdən agah.

Nodərin səfəri bitincə belə,
Hələ yol gəlirdi Ne'man gəmiylə.
Sahilə çatmağa bir az qalmışdı,
Yepa yel güclənib, hava qarışdı.
Dalğalar baş vurdu asimanlara,
Buludlar ardına girdi aypara.
Ne'manın koləfi yaman dolaşdı,
Kədəri, qüssəsi başından aşdı.
İərən-pərən düşdü gəmilər tamam,
Boğuldu ordudan bir xeyli adam.
Doğrudur, Ne'manı incitdi dalğa,
Lakin sağ-salamat çıxdı qırağa.
Süheylin gəmisi batan sularda
Yenə yelkən açdı o bədbəxt ata.
Yenə gözətçilər yetirib nəzər,
Əlüstü Cabirə xəbər verdilər.
Cabir qayığını o səmtə sürdü,
Sularda çoxunu boğulmuş gördü.
Diri qalanları tutdu suala,
Sevindirdi onu baş verən bəla.
Tez özü sükanın dalına keçdi,
Ədən sahilinə gəlib yetişdi.
Çıxartdı əvvəlçə o hökmdarı,
Sonra daşıtdırdı bütün malları.
Huşumu itirib qəşş etmişdi şah,
Bu son fəlakətdən deyildi agah.
Sarıyıb cismini ağ bir kətana,
Atdılar onu da başqa zindana.
Ayılınca onu aldı vahimə,
Bilmədi dərdini söyləsin kimə,
Cabirsə üz tutub gəmi əhlinə,

Onları ölümlə qorxutdu yenə.
Dedi: «Şirindirsə əgər can sizə,
Rədd olun buradan öz ölkənizə.
Bir də bu yerlərdə görərsəm sizi,
Bilin, sağ qoymaram heç birinizi.»
Gezləri qan-yaşlı, özləri xəstə,
Birtəhər qayıdıb getdi o dəstə.
Nodərin qurudan çəkdiyi ordu
Bütün bu işlərdən xəbərdar oldu.
Çox götür-qoy edib fikirləşdilər:
«Başsız bir ordudan görünməz zəfər.»
Deyərək onlar da tapmadı çarə,
Baş kötürüb getdi hərə bir yerə.
Cabirin daha da kefi saz oldu,
Məclisi hər zaman boşaldı, doldu.
Ancaq yad edəndə əsir dilbəri,
Başından aşırdı qəmi, kədəri.
Yetə bilmədikcə yar vüsalına,
İçdiyi gülkgn mey dönürdü qana.
Mehrsə dərdini unutsun deyə,
Hər gün baş vururdu niluferliyə.
Göy libas geyirdi nilufər kimi,
Gözdən yaş tökürdü dənizlər kimi.
Ağlarkən özünü çox döydüyündən
Nilufər açmışdı o nazikbədən.
Bu yaman bəladan gələrək cana,
Son qoymaq istədi dərdə, hicrana.
Bir çarə gəzirdi, tapılmayırdı,
Geçələr ulduzu, ayı sayırdı.
Quyuda dustaq var-duymuşdu ağlı,
Əzab çəkmədədir, qolları bağlı.

Dedi: «Qurtararaq onu qəfəsdən,
Ağlayıb-sızlasam qarşısında mən,
Gizli dərdlərimdən olub xəbərdar,
Yəqin ki, Süheylə gedib çatdırar.
O isə halımı anlayar mənim,
Xilasım yolunda can qoyar mənim.»
İki kəniz qızla Mehr həmin gecə
Yaslı otağından çıxdı gizlicə.
Quyunun başına çatıb o afət
Dedi: «Ey zindanda çəkən əziyyət,
Mən də sənin kimi fəqirəm, fəqir,
Məi də sənin kimi düşmüşəm əsir.
İndi xilasına sə'y edib candan,
Səii qurtararsam bu dar zindandan,
Mən nə desəm qəbul edərsənmi, de?
Hayana göndərsəm gedərsənmi, de?»
Süheyl quyuda edirdi fəryad,
Zəiflik qılmışdı halını bərbad.
Bir yandan çəkirdi zindan zilləti,
Bir yandan da gözəl canan həsrəti.
Bu məhrəm sədanı eşidən kimi
Titrətdi cismini ayrılıq qəmi.
Toxtaqlıq verərək sonra özünə,
Belə cavab verdi onun sözünə,
Dedi: «Ey xoşkəlam, bir məni dinlə,
Çansıza can verdin bu sözlərinlə.
Sən əgər rəhm edib dadıma yetsən,
Çıxmaram dünyada heç bir sözündən
Əkər səndən yetsə mənim nicatım,
Yolunda peşkəşdir bütün həyatım!»
Mehr onun sözündən çox razı qaldı,

Zulfü-kəməndini quyuya saldı.
Süheyl hörüklərdən yapışdı möhkəm,
Mehr ilə iki qız çəkdi həmən dəm.
Qaranlıq otağa saldılar onu,
Buxovdan açdılar tez əl-qolunu.
Dustağı zəncirdən edincə azad,
Yeri öpüb dedi həmin pərizad
Öz doğma yurdunu, kim olduğunu,
Şahzadə Suheylə vurulduğunu.
Dəniz tufanını eylədi təsvir,
Başına gələn i danışdı bir-bir.
Dedi: «Çox çəkdisə baqaım fəlakət.
Cabirin əlində qaldım səlamət,»
Dedikçə dərdini o nazikbədən,
Dustaq dönə-dönə getdi özündən.
Bitirib sözünü o nazlı dilbər,
Dedi: «Öldürəcək məni bu qəmlər.
Süheylimdən başqa bilirəm heç kəs
Məni əsarətdən qurtara bilməz.
Sən, ey yad ellərdə bəlalər çəkən,
Gəl, bu dərdlərimz dəva yetir sən.
İstəyim budur ki, mavi suları
Keçib yollanasan Yəmənə sarı.
Sonra da çöl keçib, dağlar aşasan,
Dərdimi Sühsylə tez danışasan.
Lakin bir sirri sən görməkçin vzün,
Burda qalmalısan, iki gün, üç gün.
Gözünlə görərək biləsən yəqin,
Mənim bu sözümə olasan əmin:
O gündən ki, məni tapdı min bəla,
Çabirin zülmünə oldum mübtəla,

Sataşınca mənə gözü uzaqdan,
Tir kimi deşəndi yerə nakəhan.
Hüsnümü görməyi çox arzu etdi,
Hər mənə baxanda ürəyi getdi.
Sakit baxa bilmir hüsnümə bir dəm,
Ancaq usandırıb məni qüssə-qəm.
Süheyl eşidinçə sözünü Mehrin,
Oldu dərdli könlü bir azca təskin.
Tamam doğru sanıb onun sözünü,
Gizlədə bilmədi artıq özünü.
Ahı dirək oldu göyün tağına,
Düşdü dilbərinin tez ayağına.
Ucadan qışqırıb, ürəyi getdi,
Mehr isə bu hala təəccüb etdi..
Əyilib əsirə baxanda dildar,
Süheyl olduğunu eylədi aşkar.
Ah çəkib ölütək yıxıldı o da,
Çəkdiyi bu ahlar döndü buluda.
O qoşa kənizlər fəğan edərək
Gizlətdi onları ayla günəştək.
Gələndə özünə o şux pərizad
Dedi: «Fitnə-fəsad açıbdır qanad.»
Süheyli bir evə göndərdi pünhan,
Günəş köç eyləyib qaraldı çahan.
Yastığa baş qoyub yatanda ellər,
Süheyl də ayılıb durdu birtəhər.
Sarıldı iki yar çismü can kimi,
Sərv ilə sarmaşıq sarmaşan kimi.
O nazəndə gülə sərv oldu mehman,
Neçə gün sarayda dolandı pünhan.
Tutaraq özünü bala, şərbətə,

Natəvan vüçudu gəldi qüvvətə.
Anladı, bildi ki, hərami Cabir
Olmamış Mehrinin vəslinə qadir.
Bir gün etmək üçün könlünü xəndan,
Çabir bağ içində gəzdiyi zaman
Çıxdı qarşısına Süheyl nagahan,
O qoç meydanına girdi bu aslan.
Dedi: «İkidlikdən deyildir ki, sən
Fitnəylə elləri talan edəsən.
Xalqın gəmisini deşib məkrlə,
Suya qərq edəsən yaman fikirlə.
Birinin başından ağlı gedəndə,
Tutaraq salasan çismini bəndə.
Sən sübut etdinsə öz itliyini,
Mən sənə göstərrəm ikidliyimi!»
Deyib hüçum çəkdi düşmənə sarı,
heyrət lal etmişdi həmin qəddarı.
Cabir güləşməyə göstərincə meyl,
Yıxdı rəqibini pəhləvan Süheyl.
Elə ki, Cabiri o sərdi yerə,
Tezcə əl-qolunu saldı zənçirə,
Saldı yubanmadan dərin zindana...
Bu mə'lum deyilmi hər bir insana:
«Kim ki quyu qazar özkələr üçün
Özü o quyuya düşəçək bir gün.»
Süheylin bəxtinin doğdu ulduzu,
Mehrlə toy edib aldı o qızı.
Cabirin dövləti keçdi əlinə,
Nəsib oldu ona çoxlu xəzinə.
O yerdə yaşayan bütün rəiyyət
Çavan padŞaha etdi itaət.

O toy məçlisində çoşdu fərəhlər,
Səsləndi əllərdə zümrüd qədəhlər.
Fikirləşib dedi cavan hökmdar:
«Cabir həbs etdiyi bütün dustaqlar
Gərəkdir bu saat edilsin azad,
Gəlib mey içsinlər, dolansınlar şad.»
Axtarıb gəzdilər bağçanı, bağı,
Kətirdilər ora iki dustağı.
Biri Nodər idi, o biri Ne'man,
Kim bu təsadüfü edərdi küman.
Burdakı şadlığı necə yazım mən,
Belə bir ustalıq gəlməz əlimdən.
O iki atanı, iki övladı
Vüsalın kəməndi birdən bağladı.
Şadlıqdan ağlaşıb, qucaqlaşdılar,
Oturub hər yandan söhbət açdılar.
Aydın oldu o gün bütün əhvalat,
Şükürlər edərək hamı qaldı mat.
Verib taçlarını bu çavan şaha,
Çəkildi qocalar ibadətgaha.
Eşidinçə bunu məmləkət tamam,
Başlandı hər yanda bir yeni bayram.
Fələyin kərdişi yoluna düşdü,
Süheyl Mehri ilə belə görüşdü.
Mehrin gözəlliyi aləmdə təkdi,
Nilufər çəmənə o bir bəzəkdi.
həmin rəngdə idi donu, göynəyi,
Bütün saray əhli bildi bu rə'yi:
Mavi rəng təb'inə xoş gəldiyiçün
Günəş o paltarda dolanır hər gün.
Pəri sifətlilər, ay bənizlilər

Göy paltar geyəndə qəlbə xoş gələr.
Qızıldan olsa da günün yanağı,
O da çox xoşlayır mavi olmağı.
Mehman bitirincə bu əfsanəni
Açdı pərdətutan mavi pərdəni.
Daş-qaşlar saçıldı yaz yağışıtək,
Qonağın diləyi açdı gül-çiçək.
Dastan söyləyənə verib mükafat,
Bəhram göy sarayda uyudu rahat.

CÜMƏ AXŞAMI

BAHRAM ŞAH SƏNDƏLİ SARAYDA

Çümə axşamıydı. Qocaman fələk
Sürtmüşdü göylərə səndəli bir rəng.
Dönüb əsən külək sərin bir mehə,
Yaymışdı hər yana xoş bir rayihə.
Bu səndəl ətri ki, ərzə saçıldı,
Geçənin tünd qara rəngi açıldı.
Əyninə geyərək səndəli paltar,
Səndəli qəsrinə getdi hökmdar,
Səndəl ağacından hazırlanan taxt
Üstündə əyləşdi şad, xürrəm, xoşbaxt.
Səndəl ətri saçan sərvi-xuraman
Qarşıladı şahı xeyli mehriban.
O bir parça səndəl atdı oçağa,
Yayıldı səndəlin ətri otağa.
Səndəli rəngində olan o qəsri
Tamam məst elədi o səndəl ətri.
Dolandı əllərdə gülkgn qədəhlər,
Gecə xumarından qalmadı əsər.
Mey paylayan saqi işlədib hiylə,
Qarışdırmış idi səndəli meylə.
Tamam yox olunca günün şüası,
Açdı qanadını geçə qarğası.
O öz qanadını açdı mükəmməl,
Göydə ulduz-ulduz parladı səndzl.
Vaxtı yetişinçə, şahın sənəmi
Ayrıldı səndəli bir günəş kimİ.
Yuxuya getməkçün şahi-zamanə,

İstədi dinləsin xoş bir əfsanə.
Tez hazır etdilər başqa səyyahı,
O idi söhbətin, sözün allahı.
Dedilər: «Gəl otur, bir əfsanə de,
Dünya sirrlərindən bir nişanə de.»
Xeyir-dua verdi nağılçı əvvəl,
Sanki nəfəsindən saçıldı səndəl.
Dedi: «Nə qədər ki, yanır kəhkəşan,
Dolanır ulduzlar, dövr edir zaMan,
Göydən uça olsun məqamın sənin,
Ulduzlardan iti getsin köhlənin!»
Elə ki, qurtardı bu dürfəşanlıq,
Səyyah hekayətə başladı artıq.

ALTINÇI SƏYYAHIN HEKAYƏTİ

Belə nəql edirlər, ikicə nəfər
Məğribdən Məşriqə edirdi səfər.
Yol üstündə rastlaşıb o iki nəfər,
Biri digərinə oldu həmsəfər.
Müqbil adlanırdı onlardan biri,
Çox keçib getmişdi tozlu çölləri.
Müdbir adlanırdı o biri çavan,
Keçdiyi dənizdi, gördüyü tufan.
Doğruluq yolunu seçmişdi Müqbil,
Xeyirxahlıq edib gəzirdi el-el.
Müdbirdə yox idi düzlükdən nişan,
Xalqa Ancaq ziyan dəyirdi ondan.
Kəlkb bir səhraya yetişdi onlar,
Ordan gen qaçırdı vaqif olanlar.

O çöldə gül-çiçək, hətta axar su,
Verirdi qətranla kükürd qoxusu.
Üfunat saçırdı daşı-torpağı,
Boğurdu insanı buxarı-buğu.
Atəş deyirdilər bu yerdə yelə,
Kimə toxunurdu-Dönürdü külə.
Sonra həmin külü alovlu ruzgar
Toztək gəzdirirdi diyarbədiyar.
Orda yaşamağa yox idi imkan,
Kim qədəm bassaydı verməliydi can.
Yanıb kül olmuşdu o çöl bürküdən.
Əbəs ad verməyib ora ad verən:
«Şeytan vadisi»ydi o yerin adı,
Vardı hər addımda bir cüt isbatı.
Çölün dəhşətindən tutmayıb xəbər,
Bir xeyli yol getdi o iki nəfər.
Çöldə görünmürdü bir həyat izi,
Doğrudan qorxuncdu «Şeytan vadisi!»
Gördülər nə ucu, nə bucağı var,
Ancaq qət etməyə verdilər qərar,
Dedilər: «hər dərdə edib təhəmmül,
Yollanaq, allaha edib təvəkkül!»
Günəş artırınça hərarətini,
Müdbir zahir etdi xasiyyətini.
Gah deyinirdi ki: «havadırmı bu?
Allahın adına rəvadırmı bu?»
Gah da deyirdi ki: «Qüdrətli allah
Yarada bilməyib burda seyrangah.»
Ağzını açınça o xəbis, axmaq
Allaha e'tiraz edirdi ancaq.
Elə ki, əl çəkdi pərvərdigardan,

Öz yol yoldaşına oxudu meydan,
Dedi: «Mənim kimi bir ağıllı kaş
Əsla olmayaydı səninlə yoldaş!
Sənə rast gəldiyim o günə lə'nət!
Ucbatından işim bəd gətirir, bəd!»
Müqbil kömək umub tanrıdan bu an
Dua eləyirdi ona durmadan.
Nəsihət etsə də yol yoldaşına,
Nəsihət kirmirdi onun başına.
Onlar çəkdisə də bir xeyli zillət,
Axır o səhranı eylədilər qət.
Gözdən itdisə də dəhşət səhrası,
Göründü qarşıda dərd-qəm dəryası.
Müqbil dost əlindən gəlmişdi cana,
İstədi «əlvida» söyləsin ona.
Başından etməkçün həmin həmdəmi,
Dedi: «Gəlib çatdı ayrılıq dəmi.»
Yalvarıb-yaxardı Müdbir dostuna,
Peşman olduğunu bildirdi ona.
Axıtdı gözünün seltək yaşını,
Uzanıb torpağa döydü başını.
Elə üzrxahlıq etdi ki Müdbir,
Onun günahını əfv etdi Müqbil.
O nə etmişdisə çıxartdı yaddan,
Bilmədi sözləri yalandır, yalan,
Gəlib yanaşdılar onlar limana,
Gördülər gəmilər durub yan-yana.
Gedən adamlardan alıb xəbəri,
Tapdılar Məşriqə gedən kəsləri.
Gəmi sahibinə yanaşıb bir-bir,
Verdi yol haqqını Müqbillə Müdbir.

Gəmiçi onlara verdi bir qayıq,
Qayıq kiçik idi-iki adamlıq.
Həmin o qayığı bu iki nəfər
Dayanmış gəmiyə bənd elədilər.
Onlara bir xeyli adam qoşuldu,
Gəmi su üzündə uçan quş oldu.
Müdbir yağdıraraq yenə də lə'nət,
Fələkdən, allahdan etdi şikayət.
Müqbilin qisməti səadət idi,
İşi təsbeh ilə ibadət idi.
Qurtarmış olsa da onu xatadan,
Müdbir gileyliydi yenə xudadan.
Mindi söz atına, çapdıqça çapdı...
Birdən tufan qalxdı, fırtına qopdu.
Çalxaladı suyu şiddətli ruzgar,
Düşdü vahiməyə bütün yolçular.
Müdbir hey deyirdi: «Böyük yaradan!
Görmürəm mən səndə məntiqdən nişan.
Çöldə susuzluqdan üzmüşdün bizi,
Qətlgah eylədin indi dənizi.
O bundan yamandı, bu ondan yaman,
Buna çaşbaş qalır düşünən, qanan!»
Müdbirin ağzından çıxınça bu söz,
Daha bərk çalxanıb kükrədi dəniz.
Qovdu dağ dalğalar biri-birini,
Yel qırdı qayığın boz kəndirini.
Bu məl'un tufanın iti ruzgarı
Qovdu hər qayığı bir səmtə sarı.
Tufan nə'rə çəkdi, haray qopardı,
Yellər gəmini də alıb apardı.
Niçat tapanların sayı azdı, az,

Müqbil də, Müdbir də oldular xilas.
Onların davamsız, tək qayığı da
Zədələnmiş halda üzürdü suda.
Zədələnmiş görüb qayığı, dindi,
Müdbir özbaşına yenə deyindi.
Müqbil namazını yetirib sona,
Əl açıb yalvardı öz tanrısına.
Bir yandan üzürdü onu bu tufan,
Bir yandan dostunun etdiyi tüğyan.
Axır duasını eşidib tanrı,
Yatırtdı hay-haray salan ruzgarı,
Sular sakitləşib dincəldi artıq,
Üzdü aram-aram o kiçik qayıq.
Müqbil göz gəzdirib mavi sulara,
Çox şükür eylədi pərvərdigara.
Elə bu məqamda, elə bu anda
Qaralan bir nöqtə gördü ümmanda.
O qədər çökmədi, həmin qaraltı
Mavi asimanın rəngini aldı.
Sərin bir meh əsdi o qaraltıdan,
O meh dirilikdən verirdi nişan.
Demə ləpələrin nəfəsiymiş o,
İsa peyğəmbərin nəfəsiymiş o.
Səndəl qoxuyurdu o mehin ətri,
Bu əvəzsiz idi Müqbildən ötrü.
Minnətlə yad edib pərvərdigarı,
Sürdü qayığını o səmtə sarı.
Onun qayığını bəxt özü sürdü,
Müqbil qaraltını yaxında gördü.
Səndəl ağaçıymış o görünən şey,
Boyu ərşə qədər, yarpağı gömköy.

Gördü ki, gövdəsi nur yayır onun,
Yarpağı güzgütək parlayır onun.
Hər kəs bu güzgüyə salarsa nəzər,
Onda öz gələçək bəxtini görər.
Bu səndəl ağaçı öpür göyləri,
Kiçik bir adadır məskəni, yeri.
Gövdəsi dayaqdır sanki səmaya,
Səndəl rayihəsi çökübdür suya.
Kölgəsi düşübdür göy ləpələrə,
Ətri döndəribdir suyu ənbərə.
Bir parça torpağı dövrələyib su,
O torpaqda bitib, boy atmışdı bu.
Vardı gövdəsində bir ovuc yeri,
Suyu elə bil ki, nur çətirləri.
Kölgədə qoyardı dürrü, almazı,
Civə kimi idi hər bir damlası.
Tökülür dənizə şırıltı ilə,
Ərimiş gümüşü parıltı ilə.
Bu kiçik torpaqda iki sitəmkar
Bir qədər dinçəlib rahat oldular.
Dincini alınca Müqbil xoşiqbal,
Ağac olan yerə yollandı dərhal.
Yoxlayıb ağacın kökünü sonra,
Qayığın ipini bağladı ora.
Ağac ovuğuna nəzər salanda,
Bir hovuz, bir də ki, daş gördü onda.
O daşın üstündə əzab çəgərək,
Kim isə yazılar eləmişdi həkk.
Müdbir də yanaşdı o fəvvarəyə,
Onun lap gözündən su içsin deyə.
Gördü daş üstündə yazılanları,

Gözəl bir xətt ilə qazılanları.
Yazılan sözləri oxuyub bir-bir,
Bildi bu məzmunu Müqbillə Müdbir:
«Kimin bu adaya dəysə ayağı,
Görsə burda olan bu dəm-dəsgahı,
Bilsin ki, bu səndəl deyildir adi,
Bunda bir sehr var-bir gizli cadu.
Buraya gələn lər içsə bu sudan,
Fərqlənib seçilər əyri doğrudan.
Bu bulaq suyundan içən bir insan
Tezcə xilas olar susuzluğundan.
Düzkün adamdırsa sudan içən kəs
Bir ay yemək-içmək yadına düşməz.
Yalançı içərsə-üççə gün ötər,
O yenə su istər, açlıq hiss edər.
Bu çeşmə suyundan içən bir insan
Gətirsə dilinə əgər bir yalan,
Qəlbi qubar bağlar, ürəyi partlar,
Köçünü dünyadan çəkər o murdar!
İçəndə-aclığı dəf edir bu su,
Çiməndə başqa hal alır, doğrusu.
Bu suya girincə yalan danışan,
Yanıb-pöşələnir, qalmır onda can.
Düzkün və xeyirxah çimərsə onda,
Ölməzlik qazanar, bil ki, cahanda.
Burun-qulağını tutaraq bərk-bərk,
Gözünü yumaraq suya girəntək,
Bu suyun altında açsa gözünü,
Başqa bir aləmdə görər özünü...
Elə bir aləm ki, sözlə deyilməz,
İnanmaz gözünə ona baxan kəs.

Yadında saxlasın bunu hər insan:
Bir də cuma bilməz suya bir cuman.
Bura iki kərə girsə bir nəfər,
Cadudan bu suda qalmaz bir əsər.»
Müdbir oxuyunca bunu, odlandı,
Yeni bir eşq ilə alışdı, yandı.
İstədi doyunça içsin o sudan,
Yalan danışmasın bir də heç zaman.
Əl çəkə bilməzdi amma o bundan,
İşləmişdi onun qanına yalan.
Ancaq yaman acdı, susuzdu Müdbir,
And içdi: yalanı daha tərkidir,
Dedi: «Yalan desəm əgər bu gündən,
Ay allah, izimi sil yer üzündən!»
And içib çeşmənin suyundan içdi,
Həyatından keçdi, canından keçdi.
Müqbilsə əvvəlcə alıb dəstəmaz,
İçdi o bulağın suyundan bir az.
Sehrli bulaqdan o içincə su,
Nə aclığı qaldı, nə susuzluğu.
Yazılan sözləri almayıb saya,
Müdbir istədi ki, girsin o suya.
Soyunub bir anda bulağa girdi,
Su yandırıb, ona işkəncə verdi.
Müqbilsə belinə bağlayıb fitə,
Girdi həmin suya şükr edə-edə.
Bulaq bir dənizdi, Müqbil bir gəmi,
Diqqətlə baxırdı yaxın həmdəmi.
Gördü nə alışdı, nə bişdi Müqbil,
Sudakı əksinə qovuşdu Müqbil.
Suya baş vurunça Müqbil nə gördü,

Özünü başqa bir aləmdə gördü,
Gördü hovuzdakı su deyil, baldır,
Dirilik suyudur, ya ki, zülaldır.
Ləbələb doldurub hovuzu zülal,
Hovuz daşlarına verilib sığal.
Elə bil, hər daşa mahir bir usta
Səndəli rəng verib qoyub üst-üstə.
Bir bağ o hovuzu alıb qoynuna,
Bağın ortasında bir hərəmxana...
Hovuzdan kənara qoymamış ayaq,
Onu qarşıladı neçə gülyanaq.
Gümüş topuqlular, qələm qaşlılar
Onun qulluğunda dayanmışdılar.
Qurulanmaq üçün ipək parçadan
Qətfə gətirmişdi bir nazlı çeyran.
Əlində atlazdan tikili paltar
Hazır dayanmışdı başqa bir nigar.
Sualtı dünyanın pərizadları
Oldu yer oğlunun şux xidmətkarı.
Onun bədəninə fitə tutdular,
Sürtüb bədənini tez qurutdular.
Xələt Geydirdilər sonra mehmana,
Səndəlin xoş ətri çökmüşdü ona.
Başıka əmmamə qoydu bir pəri,
Yayıldı ətrafa şamama ətri.
Sonra da yapışıb onun qolundan
Səndəli saraya oldular rəvan.
Baxıb yol uzunu vara-dövlətə,
Müqbil birdən-birə düşdü heyrətə.
Yerlə əlaqəsi tamam kəsildi,
Özünü başqa bir aləmdə bildi.

Səndəli saraya olunça daxil,
Heyrətdən özünü itirdi Müqbil.
Gördü göy tağıdır uca tağları,
Sanki tanrı idi onun me'marı.
Bu qəsrə yad idi dünyanın dərdi,
Könül şadlığından xəbər verirdi.
Döşəməsi səndəl, tavanı səndəl,
Qapıları səndəl, eyvanı səndəl.
Bir ətir duyulur hər tərəfdə-xoş,
Az qalır insanı eləyə bihuş.
Qəsrin ortasında qurulub bir taxt,
Çavahirdir onun zinəti hər vaxt.
Onda qərar tutub bir cürə məxluq,
Çanlılar içində bərabəri yox.
Bilinmir o məxluq cismdir, ruhdur,
Onun zərrə qədər nöqsanı yoxdur.
Aləmə nur yağır gözəlliyindən,
Günəşdir, deyərdin, görsən əgər sən.
Fidana bənzəyən çisim - işıqdan,
Allah yaratmayıb onu palçıqdan.
Nur saçır günəşin şüası təki,
Əndamı-cənnətin tubası təki.
Cismi başdan-başa hüsn-lətafət,
Dünya əhli üçün yaranıb afət.
Dövrəyə alıbdır onu yüz pəri,
Qızların ulduza vardır bənzəri.
Bu türfə qızlara baxınca insan,
Heyranlıq ağlını aldı başından.
İtirib özünü, rəngi saraldı,
Yıxılıb döşəmə üstündə qaldı.
Gəlib o gül üzlü, o sərv boylu,

Əlini Müqbilin başına qoydu.
Qız ona can, nəfəs gətirdi yenə,
O durub huşunu itirdi yenə.
Əhvalı gah fəna, gah da xoş oldu,
Gah özünə gəldi, gah bihuş oldu.
Vaxt ötüb getdikcə həmin pərizad
Müqbili heyrətdən elədi azad.
Lütfüylə toxtaqlıq verərək ona,
Su səpdi qəlbinin alovlarına.
Mehribanlıq edib o gözəl, bilin,
Ən yaxın munisi oldu Müqbilin.
Yüz çür nəvazişlə ona yanaşdı,
Eşq odu Müqbilin başından aşdı.
İtirdi bir anda səbri, qərarı,
Eşq aldı əlindən hər ixtiyarı.
Az qaldı bölünə yüz yerə qəlbi,
Onu o dünyaya göndərə qəlbi.
« Ay üzlü qız yerdən qopardı onu,
Öz taxtına tərəf apardı onu.
Pəri qarşısında yer öpdü mehman,
Dil açdı, titrəyib həyəçanından:
«Mənim nə haqqım var, ey gözəl nigar,
Tutum bu şahanə taxt üstdə qərar!»
Elə uca tutdu onu gülbəniz,
Sanki o ağadır, özü bir kəniz.
Elə məhrəm oldu ona gülbədən,
Bir əsər qalmadı qorxu-ürküdən.
Əyləşdi taxtında ay üzlü dildar,
Müqbil də yanında oldu bərqərar.
Süfrə min naz ilə, ne'mətlə doldu,
O buna, bu ona baxıb kam aldı.

Elə ləzzətliydi o xörək, şərbət,
Deyərdin, behiştdən gəlib bu ne'mət.
Yemək başlanandan keçdi bir qədər,
gəldi ortalığa büllur qədəhlər.
Naxışı rəngbərəng bir məçməyidə
Gəldi o məçlisə neçə cür badə.
Büllur qədəhlərin, çini kuzənin
Ətri səndəl ətri, naxışı rəngin.
Qız öz qədəhindən bir qurtum uddu,
Sonra o qədəhi Müqbilçin tutdu.
Elə itirdi ki, özünü oğlan,
Nuş etdi şərabı son damlayaçan.
Hey dolub-boşaldı çamlara meylər,
Şadlıq eədasını tutmadı göylər.
Elə gücləndi ki, meyin tə'siri,
Qalmadı arada utanmaq yeri.
Görüb pərizadın xoş rəftarını,
Müqbil qeyb elədi ixtiyarını.
Saxlaya bilmədi xacə özünü,
Pəridən çəkməyib əsla gözünü,
Gizlədə bilmədi ehtirasını,
Açıqca bildirdi iltimasını.
Sualtı dünyanın şux məleykəsi
Divanə etmişdi bu gələn kəsi.
Əlini çəkmirdi əlindən onun,
Müqbil ehtirasdan olmuşdu məçnun.
Nə səbr qalmışdı onda, nə taqət,
Od-alov salmışdı cisminə şəhvət.
Ram edə bilməyib bu ehtirası,
Qəsri başdan-başa tutdu sədası,
Dedi: «Ey qəlbimi ovlayan nigar,

Sən məndə qoymadın səbr, ixtiyar!
Rəhm edib dərdimin dəvasını ver,
Bu üzkün könlümün səfasını ver!
Eylə vüsalınla məni bəxtəvər!»
Lakin o üzü ay, gülüşü şəkər
Verdi cavabını bu minval ilə:
«Əzizim, özünü bir az al ələ!
Bilirsən, onsuz da çox içmişik biz,
Nə huşumuz qalıb, nə düşünçəmiz.
Sabah düzəltdirrəm bir mey məçlisi,
Şahanə bir şadlıq, bir toy məclisi.
Qayda-qanun ilə kəsdiririk kəbin,
Onda öz yerinə yetər mətləbin.
Hərəmin olaram halallıqla mən,
Haram yaxınlığı qov ürəyindən.
Bukünlük cilovla şəhvətini sən,
Pozma bakirəlik ismətini sən!»
Tə'sir eləmədi bu söz Müqbilə,
Pəriyə qulaq da asmadı belə.
Az qaldı qışqırıb qopara nalə,
Zorla cəhd etdi ki, yetsin vüsalə.
Saxlaya bilməyib şəhvət selini,
Örtülü bir yerə atdı əlini.
İstədi göhvəri keçirib ələ,
Birləşdirsin onu fil sümüyilə.
Qız dedi: «Özünü salma heç gücə,
Baş tutan deyildir vüsal bu geçə.
Özünü saxlaya bilmirsənsə heç,
Bu ayüzlülərdən birisini seç,
Geçə keçib gedib, dan sökülünçə
Sənin yarın olsun o ləbi qönçə.

Cismini bürüyən odun, atəşin
Qoy tapsın o pəri vəslilə təskin.»
Müqbil duydu: deyil tə'kidin yeri,
Boğdu ürəyində çoşan hissləri.
Xəcalət çəgərək baş verən haldan,
Daha söz açmadı ona vüsaldan.
Pəri hiss etdi ki, razıdır mehman,
İki qız çağırdı qulluqçulardan.
Biri gülüzlüydü, biri aypara,
İşarət edinçə xanım onlara,
Baş əyib pəriyə itaət ilə,
Gedib yanaşdılar tezçə Müqbilə.
Onlardan birilə kirib xəlvətə.
Müqbil məşğul oldu eyşə-işrətə.
O xəlvət otaqda nə baş verdisə,
Mən açıq söyləyə bilmərəm sizə.
Mən bunu söyləyə bilərəm ançaq:
Gənc-qızmar günəşdi, qız-aydı parlaq.
Geçə bayrağını endirdi fələk,
Aldı zülmət geçə səndəli bir rəng.
Açıldı gözləri yuxudan göyün,
Oyandı çox uzaq üfüqlərdə gün.
Gün ilk şüasını yaydığı anda,
Müqbil də oyandı bulaq yanında.
Dünənki əhvalat yadına düşdü,
Fikirlər içində donub büzüşdü.
Gözünün önündən keçdi o halət,
Çəkdi o halından xeyli xəçalət.
Səndəl koğuşuna girdi ki, təkrar,
Bəlkə əməl edə və'dinə dildar.
Girdi ki, pak suya çimub qüsl edə,

Bəlkə canındakı yorğunluq gedə.
O fitə bağlayıb belinə yenə,
Cumdu o hovuzun dərinliyinə.
Cumdu... Allah, allah, bu necə haldı,
Müqbil havadan düz asılı qaldı.
Gördü nə mö'cüzlər mö'cüzü vardır,
Nə saray, nə də ki hovuzu vardır.
Baxdı əvvəlkitək, gördüyü sayaq
Yenə də sür'ətlə axır gur bulaq.
Yenə baş vuraraq cumdu çeşməyə,
Dünənki əhvalat baş versin deyə.
Gördü əvvəlkitək axır gur bulaq,
Günəş də nur saçır parıldayaraq.
Düşündü: hər nə var yuyub axan su,
Sönüb taleyinin parlaq ulduzu.
O, zalım fələyi etdi məzəmmət,
Artdı ağrıları, elədi şiddət.
Qovrulub yanırdı bir ehtirasla,
Bizdən uzaq olsun bu yaman bəla:
Bir yandan başına gələn müsibət,
Bir yandan nanəcib bir həmsəyahət!
Nələr gəlmişdisə onun başına
Söyləyə bilməzdi yol yoldaşına.
Yenə həmin daşa sataşdı gözü,
Oxudu orada yazılan sözü,
Fikir verməmişdi bu çümlələrə:
«Kim bu suya kirsə ikinçi kərə,
Bir dözülməz dərdə olar giriftar,
Dənizdə üzməklə ondan qurtarar.
Otursun o gərək qayığa dərhal,
Keçiksə, tərpənsə o bir az ehmal,

Ya bir div göstərər öz divanını,
Ya dəniz nəhənki alar canını!»
Dedi: «Əl üzmüşəm mən niçatımdan,
Ölməyim yaxşıdır puç həyatımdan!»
Sonra düşündü ki, fani olsa da,
Yaşamaq yaxşıdır bu puç dünyada.
O burdan tez getmək fikrinə düşdü,
Səndəl ağacından qayığı açdı.
Baxıb yol yoldaşı qəmli Müqbilə,
İstədi dərdini öyrənib bilə.
Müqbildən eşidə bilmədi bir söz,
Qayıq dalğaları yarıb keçdi tez.
Yenə Müdbir oldu Müqbilə yoldaş,
Belə yol yoldaşı olmayaydı kaş!
Allahdan umaraq nicatı onlar,
Var gücləri ilə çəkdilər avar.
Müqbilin olmuşdu halı pərişan,
Yaxıb-yandırırdı onu bu hiçran.
Aşırdı kədəri, qəmi başından,
Müdbir göz çəkmirdi yol yoldaşından.
Sorğuya tuturdu onu dəmbədəm,
Müqbilsə susurdu ürəyində qəm.
Deyirdi: «hələlik diləyindən keç,
Yoxdur cavab üçün taqətim də heç.
Sənə mən nə deyim, nə cavab verim?
Özümün özümdən varmı xəbərim?
Dərdim sənin üçün deyil maraqlı,
Mən xəcil, sən isə haqlısan, haqlı.
Dalğınlığım sənə edirsə tə'sir,
Buna səbəb mənəm, mənəm müqəssir.
Verdiyim əzabı halal et mənə,

Dözmüsən neçə gün, səbr et, döz yenə.
Əgər tale bizə deyilsə küsgün,
Gedib yetişərik sahilə bir gün.
Ölüm yetişməsə əgər, yaşaram,
Öpüb əllərindən vidalaşaram.»
Deyib bu sözləri tutdu başını,
Axıtdı gözünün inci yaşını.
Müdbir əhvalatla olub aşina,
Dedi: «hava gəlib bunun başına.
Çeşmədə div görüb, ya da ki pəri,
Başına vurubdur onun əsəri.»
Müdbir bu sözləri söyləyən kimi,
Göründü qarşıda nəhənk bir gəmi.
Onların dadına yetişdi ruzgar,
O böyük gəmiyə gəlib çatdılar.
O da daxil oldu gəmiyə, bu da,
Qərq olmaq qorxusu qaldı dəryada.
Gördülər ölübdür gəmidə kim var,
Dünya dərd-qəmindən xilas olublar.
Sükançı özü də olmuşdu fəda,
Sükansız gedirdi gəmi dəryada.
Sağ qalan nə kiçik vardı, nə böyük,
Səndəl ağaçıydı gəmidəki yük.
Belə deyirlər ki, Məşriqdə adil
Bir hökmdar varmış kövrək, rəhmdil.
Bircə qızı varmış-mələkmiş, mələk,
Məşriqdə yanırmış bu qız günəştək.
Şahın ürəyinin parasıymış o,
Gözünün ağıymış, qarasıymış o.
Tutulubmuş o qız baş ağrısına,
Açı görünürmüş bu həyat ona.

Həkimlər nə qədər cəhd etsələr də,
Dərman tapılmırmış bu ağır dərdə.
Səndəl ağaçından düzələn bina
Dərmandır deyiblər baş ağrısına.
Elə bunun üçün övladçanlı şah
Deyib: «Səndəli qəsr eləyin inşa.
Tavanı göylərə çatan saraya
Yar-yaraşıq versin səndəli əşya.
Qızım o sarayda tutarsa qərar,
Gedər başındakı bütün ağrılar!»
Eşidib dillərdə gəzən bu sözü,
Taçir tayfasının gülübdür gözü,
Səndəl almaq üçün gəmilər əl'an
Hindistan tərəfə olublar rəvan.
Yaman qızışdırıb onlar alveri...
Gedən gəmilərdən, deyirlər, biri
Səndəllə yüklənib dönərkən dala
Böyük bir qəzaya olub mübtəla.
Gəmi gedib düşüb bir burulğana,
Çıxa bilməyibdir ordan bir yana.
Tükənib ondakı azuqə bir gün,
Ölüblər gəmidə olanlar bütün.
Axırda bir külək əsib nagahan
Çıxarıb gəmini o burulğandan.
Girincə gəmiyə o iki səyyah,
Müqbil fəğan edib çəkdi dərin ah.
Tutmuşdu gəmini onun fəğanı,
Hicran atəşində yanırdı canı.
Ölən adamları kötürüb bir-bir
Atırdı dalğalar qoynuna Müdbir.
Dedi: «Ölənlərin mallarıyla bir

Gəmi də mənimdir, yük də mənimdir.
Nə qədər Müqbilin gəlir ah-zarı,
Mən də hesablaram dövləti, varı.»
Bu zaman qarşıda gördü sahili,
Gəmini yönəltdi ora tə'çili.
Sahil yararlıydı gəmilər üçün,
Ora yan alırdı səyyahlar hər gün.
Gəzməyə çıxmışdı bu gün yerli şah,
Edirdi dənizə-suya tamaşa.
Görünçə gəmini şah əmr elədi:
«Ordan tez bir adam çağırın!-dedi.-
Gəlib bəyan etsin qoy hökmdara
Gəmi hardan gəlib, yollanır hara?»
Gördülər gəmidə var iki nəfər,
Biri şad görünür, biri mükəddər,
Elə ki, fərmanı Müdbir eşitdi,
Dərhal hökmdarın yanına getdi.
Yer öpub padşaha tə'zim eylədi,
Fikrini öyrənib, belə söylədi:
«Bir taçir babayam, işim ticarət,
Çəkdim bu səfərdə xeyli xəsarət.
Düşdü burulğana gəmim qəfildən,
İtirdim gəmimdə olanları mən.
Oldu son mənzilim sizin bu sahil,
Sağ qalan bir mənəm, bir qulum Müqbil.»
Müdbir ki, caladı yalana yalan,
Göründü canında şişlər nagahan,
Ağladı, zarıdı yaş tökdü gözü,
Ürəyi partlayıb, getdi nəfəsi.
Şahı bu əhvalat heyrətə saldı,
Bu hal görmədiyi qəribə haldı.

Müqbili gətirtdi sonra yanına,
Ürəyi açıldı baxınca ona.
Nökərlər itirmək üçün izini
Gizlətdi Müdbirin çənazəsini.
Müdbirə verdiyi sualı təkrar
Müqbildən soruşdu böyük hökmdar.
Səfərdə başına gələni bir-bir
Başdan ayağacan söylədi Müqbil.
Şah dedi: «Gəmi də, yükü də onun,
Hər nə var Müqbilə təslim olunsun!»
Müqbilin dilindən çıxan hər gəlam,
Padşah inandı ki, doğrudur tamam.
Dedi: «Ey dilinə yalan gəlməyən,
Layiqsən ən böyük mükafata sən!
Doğru danışmağın xoş gəldi biza,
Fərəh bəxş eylədi ürəyimizə.
Susma, dilə məndən nə diləyin var!»
Müqbil təşəkkürlər eləyib izhar,,
Dedi: «Ey qüdrətli, əzəmətli şah,
Qədrini göylərə ucaltsın allah!
Haqqa ibadətdir mənim diləyim,
Xalqa səadətdir mənim diləyim!»
Bu nəcib xisləti, bu təbiəti
Şah Müqbildən görüb, artdı heyrəti.
Zahiri görkəmi, incə rəftarı
Elə cəzb etdi ki, o hökmdarı,
Qulluq təklif etdi sarayda ona,
Müqbil də razılıq verdi sultana.
İşində olmadı onun kəm-kəsir,
Axırda yüksəlib oldu bir vəzir.
Xidmətdə ucaldı, ucaldı başı,

Qonmuşdu çiyninə səadət quşu.
O şah istədi ki, qızını versin,
Onu oğulluğa qəbul eyləsin.
Üzrxahlıq edib Müqbil şahına,
Bildirdi fikrini xeyirxahına:
«Məni yandırıbdır başqa bir atəş,
Ona bütmü deyim, yoxsa ay, günəş.
O mənim əqlimi alıb əlimdən,
Ömürlük o ayın əsiriyəm mən!»
Çox dedi, şah məhəl qoymadı ona,
Vurdu bu sözləri qulaq ardına.
Baxmayıb qəlbini saran kədərə,
Verdi öz qızını Müqbilə ərə.
Açıb xəzinənin ağzını gen-gen,
Bir toy düzəltdi ki, mat qaldı görən.
Geydirdi Müqbilə səndəli paltar,
Çünki bu paltardan xoşlanırdı yar.
Canını hər şeydən uça tutan qız
Səndəli əşyanı sevirdi yalnız.
Qovuşdurmaq üçün yar ilə vəslə
Apardılar onu səndəli qəsrə.
Müqbil qəsrə baxıb sarsıldı dərhal,
Saray o saraydı, calal o calal.
Qapı o qapıydı, tavan o tavan,
Taxt həmin taxt idi, canan o canan!
Bu sənəm almışdı bu canı ondan,
Rahatlığı ondan, cahanı ondan.
Heyrətdən canını bürüdü odlar,
Bu od varlığını etdi tarimar.
Bir haray qoparıb yıxıldı yerə,
Az qaldı biryolluq burda can verə.

O gah bihuş olur, gah ayılırdı,
Ayılınca yenə haray salırdı.
Səndəlin xoş ətri ayıldıb onu,
Qaytarırdı geri itən huşunu.
Ayılıb görünçə yarın gözünü,
Alışan görürdü sönən gözünü,
Başından aşırdı yenə naləsi,
Cismində qalmırdı can nişanəsi.
Görüb Müqbilini dərdli, məlallı,
Ürəkdən açıdı o ay camallı.
Mehrini artırıb ona anbaan,
Vüsala çatdırıb etdi kamiran.
Müqbilin çisminə gəldi yeni can
Sevgili cananın yaxınlığından.
Lakin heyrət onu eləmişdi lal,
Bir gün sordu ondan o yar, gülcamal:
«Sənin bu susmağın, bu davranışın
Deyir ki, çox bəla çəkibdir başın.
Mən bilə bilmirəm niyə böyləsən,
Nolar səbəbini açıb söyləsən?» ,
Doğru danışmağa alışmış oğlan
Başına gələni danışdı başdan.
Danışdı artırıb-əksiltmədən o,
Adadan, səndəldən gur çeşmədən o,
Vəsf etdi çeşmədə gördüklərini,
Səndəli sarayı, gözəl pərini...
Baxıb gülə-gülə sevdiyi afət
Danışdı Müqbilə xoş bir hekayət.
Dedi: «Xoş yaradıb məni yaradan,
Etmişdir hüsnümə dünyanı heyran.
Hüsnümün tərifi düşüb dillərə,

Yayılıb şöhrəti uzaq ellərə.
Cin şahı bir kərə baxmaqla mənə
İtirib əqlini oldu divanə.
Çinlər bu sarayı elədi məskən,
Sarsıldım onların səs-küylərindən,
Axırda əqlimi itirdim tamam,
Mahir həkimləri topladı atam.
Onlar şəfam üçün çox çalışdılar,
Axır əcinnələr dağılışdılar.
Yenə hərdən qanad sədası gəlir,
Qulağıma çinin nidası gəlir.
Görürəm mən onun qorxunç gözünü,
Eşidirəm onun «Pəri!» sözünü,
Belə deyirlər ki, məni görəni
O çin hökmdarı olmuşdur dəli.
Çinlər toxtaq verib öz şahlarına,
Dənizdə bir ada etmişlər bina.
Saray uçaldıblar, qabağında bağ,
Bir səndəl ağaçı, bir büllur bulaq.
Rəssam bir taxt çəkib orda şahanə,
Üstdə qız yaradıb-bənzəyir mənə.
Rəssam fırçasının yaratdıqları
Olub çin şahının bir xilaskarı.
Sənin gördüyün də, əzizim, gözüm,
Mənim surətimdir, deyiləm özüm.
Önçə heykəlimə baxıb vuruldun,
İndi də özümü görüb, yar oldun!»
Eşidib bu sözü, sevindi Müqbil,
Bu söz tilsimləri elədi zail.
Səndəli sarayda oldu kamiran,
Məhəbbət oxudu yar baxışından.

Səndəl-həyat şövqü, can nəş'əsidir,
Səndəl-məhəbbətin rayihəsidir.
Səndəl ətri ilə nəfəs alan kəs
Səndirləyib gəzər, dik gəzə bilməz!»
Sona çatdırınca səyyah sözünü,
Xumarlatdı yuxu şahın gözünü.
Səndəli sarayda yatdı hökmdar,
Səndəl ətri yaydı ətrafa bahar.

CÜMƏ

BƏHRAM ŞAH KAFURİ SARAYDA

Cümə göy tağına lap səhər erkən
Ağımtıl rəng çəkdi dan sökülürkən.
Ataraq ağzına hey qovurğatək
Uddu ulduzları hoqqabaz fələk.
Getdikcə səmanın rəngi açıldı,
Sübhün nəfəsindən alov saçıldı.
Göyün paltaryuyan qızı sə'y ilə
Yudu sübh donunu gün sabunilə.
Ağ libas geyinib şah, günəş kimi
Nuruna qərq etdi bütün aləmi.
Keçdiyi yollara nur saça-saça,
Kafuri qəsrinə getdi birbaşa.
Gülər üz göstərib çin füsünkarı
Dərhal qarşıladı o şəhriyarı.
Fil sümüyündəndi əyləşdiyi taxt,
Əyləşdi yanında o qız da xoşbaxt.
Yenə kef məçlisi başlandı bu gün,
Ağ paltar geymişdi qonaqlar bütün.
Yenə gül yanaqlı bir gözəl pəri
Şərabla doldurdu ağ qədəhləri.
Qədəhlər fəğfuri, qədəhlər kaşı,
Onları bəzəmiş bir çin nəqqaşı.
Qürub vaxtınadək şah içdi badə,
İçdi hər günkündən xeyli ziyadə.
Elə ki, yox oldu günəşin nuru,
Elə ki, ay göydən səpdi kafuru,
Yenə Bəhram Gurun yuxusu gəldi,

Ona ağ qəsrdə yataq düzəldi.
Qonaqlar içində vardı bir nəfər,
Qəribdi, hər sözü bir dürrü gövhər.
Sözdən dəmət hördü, çələnk toxudu,
Önçə Bəhram Gura dua oxudu:
«Qoca çərx qorusun bu barigahı!
Qəsrin yer üzünün olsun pənahı!»
Qurtarıb duanı o gövhər kanı,
Danışdı bildiyi bir macəranı.

YEDDİNCİ SƏYYAHIN HEKAYƏTİ

Dünyanı çox gəzib, çox görmüşəm mən,
Birini danışım gördüklərimdən.
Xarəzm elidir məskənim mənim,
Doğma yurdum mənim, vətənim mənim.
Soruşsan işimi, sənətimi sən,
Deyərəm saz çalmaq gəlir əlimdən.
Musiqi elmində dairələrdən
Elə xəbərdaram-deyərsən əhsən.
Bu uça sənətdə, inan ki, heç kəs
Mənimlə bəhs edib, yarışa bilməz.
Məndən tə'lim alır elim, elatım,
Ustadlar ustadı çağrılır adım.
Bir gün xoş bir xəbər tutdu hər yerni:
Bizim yurda gəlir bir çin taciri.
Yanında gözəl bir kənizi vardı,
Hamı o kənizin qulu olardı.
Saya gələn deyil xacənin varı,
Saymaqla qurtaran deyil onları.
Xacə varlısa da, kəmin pərizad

Hüsnüylə varlıdır ondan neçə qat.
Hüsnündən əlavə o gözəl afət
Çəng ilə, səs ilə qazanıb şöhrət,
Guya onun çəngi, onun xoş səsi
Dərhal ovsunlayır eşidən kəsi.
Bu xəbər ağızdan-ağıza düşdü,
Nəhayət xacə də gəlib yetişdi.
Yoxlamaq qəsdilə bu deyiləni
Şəhər qarşıladı çindən gələni.
Gördülər düz deyib arif adamlar:
Xacə dindar imiş, olduqça dindar-
Gördülər çox-çoxdur onda səxavət,
Edir gecə-gündüz haqqa ibadət.
İbadət edəndə ilahisinə,
Gördülər, bənzəyir nur haləsinə,
Pərdə dalındakı o mahtaban da,
Xacədən qalmazdı şərəfdə, şanda.
Xacə bir dənizin olsa gövhəri,
Huri nəslindəndi o gözəl pəri.
Xacənin ümmantək genişdi əli,
İnçitək tutmuşdu həmin gözəli.
Bulud arxasında gəzən günəştək
Rübəndi üzündən çəkmirdi mələk.
Kafurtək ağ idi rübəndi, özü.
Pünhandı ağ bulud içrə gün üzü.
Əyninə geydiyi nə varsa ağdı,
Yerdə qalan rəngdən o qız uzaqdı.
Hər gün iki kərə-səhər və axşam
Nəğmə oxuyardı həmin güləndam.
Kökləyib pərdədə o öz çəngini,
Həmavaz edərdi xoş ahəngini.

Elə kök üstündə oxuyur o şux,
Dinləyən adamı tərk eləyir ruh.
Onun yaşadığı evin yanından
Adamlar çəkilib getmir heç zaman,
İçəri buraxmır amma kimsəni,
Hələ açan yoxdur o ağ pərdəni.
Elə gün olmur ki, orda bir insan
Həyəcan içində tapşırmasın can.
Çoxunu taqətdən salıb o mahnı,
Çoxunun canını alıb o mahnı.
Onda səs də gözəl, ahəng də xoşdur,
O səsi dinləyib ölmək də xoşdur.
O huri çənkini kökləyən zaman,
Salırdı Xarəzmi tabü tavandan.
O müğənni qızda olan məharət
Elin şahına da çatdı nəhayət.
Qəsrə çağırmağı qət elədikcə,
Kəsdi qabağını hörmətli xacə.
Şah verdi geydiyi libasa təğyir,
Dedi: «Məhəbbətdə nə şah, nə fəqir!»
Başqa adamlara qarışdı dərhal,
Nəğməkar onu da elədi bihal.
Artdı müğənnini görmək həvəsi,
Şahdan güclü çıxdı bir qız nəfəsi.
Şahın göndərdiyi neçə şux sənəm
Gedib müğənniylə oldular həmdəm.
İşlədi bə'zisi bir kəniz kimi,
Yanaşdı bə'zisi bir ənis kimi.
Qızlar gəlib şaha ərz etdi bir-bir:
«Özü nəğməsindən daha gözəldir!»
Şah sevda oduna alışdı, yandı,

Onun vüsalını həsrətlə andı.
İstədi yaxından görsün hüsnünü,
Görsün o aləmə nur saçan günü.
Məhəbbət əqlini əlindən aldı,
Axırda araya elçi də saldı.
İstədi alaraq o pərizadı
Möhtərəm xacənin olsun övladı.
Amma ki, vermədi bu bir nətiçə.
Şaha belə cavab göndərdi xacə:
«Sənin bu təklifin, ey əlahəzrət,
Mənimtək bir qula verir şərafət.
Sən qara torpağı göyə ucaltdan,
Zərrəylə günəşi bərabər tutdun.
Elə bir nəsildən deyiləm ki mən,
Uçala mövqeyim yerdən göyəcən.
Madam ki, sən fikir vermirsən buna,
Nə fayda, bəxt mənə etmir etina.
Mə'lumun olsun ki, ey şöhrətli şah,
Bu sənəm nigahdan eləyir ikrah.
Ona hüsn-camal bəxş eləyən haqq
Ailə qurmaqdan salıbdır uzaq,
Qəti qərar verib bu işdə o şah...
Neçə hökm verir, versin indi şah...»
Bu cavab sanma ki, faidə verdi,
Gah hədə gəldi şah, gah və'də verdi.
Hay-haray salaraq, qopartdı şivən,
Xacəsə dönmədi öz dediyindən.
Şah gördü məhəbbət güçlüdür ondan,
Qalib çıxa bilməz bu imtahandan.
Gördü yaman qara geçəcək günü
Tez işə salmasa şahlıq hökmünü.

Şahı şəhvət hissi etdi biqərar,
Kinini, zülmünü eylədi aşkar:
«Gedin hüzuruma gətirin, dedi,
Qəlbləri tovlayan həmin afəti!»
Əməl eylədilər əmrə o saat,
Qəsrə gətirildi həmin pərizad.
Düşürüldü yerə orda aycamal,
Şahı aldadırdı amma xam xəyal.
Yollandı qız olan otağa sarı,
Duyub məramını, Çiqil dildarı
Qolları üstünə aldı çəngini,
Uçaltdı nəğmənin xoş ahəngini.
Nəğmə də, simlər də bir kökdə dindi,
Hər vurğu, elə bil, ürəkdə dindi.
Hökmdar eşitçək nəğməni gendən,
Huşunu itirib getdi özündən.
Kimin qulağına gedib çatdı bu,
Apardı o şəxsi bir şirin yuxu.
Hamını nəğmənin salıb sehrinə,
Yollandı nəğməkar öz evlərinə.
Oyanınca saray, ayılınça şah,
Qızın getdiyindən oldular agah.
Yenə əmr etdi ki, həmin dilbəri
Gedib saray əhli qaytarsın geri.
Gedib gətirdilər qızı dübarə,
Qız yenə toxundu cadu simlərə,
Məhəbbət əsiri şah dönə-dönə
İstədi qovuşa öz sevdiyinə,
Ancaq yetişmədi bu məramına,
Hər dəfə qələbə çaldı qız ona.
Axırda peşiman olub bu haldan,

Büsbütün əlini üzdü vüsaldan,
Xacənin yanına yollandı bir gün,
Yollandı xacədən üzr istəməkçün.
Onun şərəfinə məçlis düzəltdi,
Ata adlandırıb ehtiram etdi.
Pərdə qarşısında dayanaraq şah,
Dedi: «Əfv et məni, işlədim günah!»
Adı şah olsa da o yer üzündə,
Bir heçdi nəğməkar qızın gözündə.
Dedi: «Sənsən mənim başımda taçım,
Bu gündən olursan qızım, ya bacım!»
Qız onun sözündə sezmədi hiylə,
Baxdı hökmdara övlad gözüylə.
Hədələr, qorxular ötüşən təkin
Oldu gül-çiçəkli diyarda sakin.
Xacə bağ almışdı-cənnətə bənzər,
İçində var idi tağlı qəsrlər.
Namaz qılmaq üçün, ibadət üçün
Gizli bir hüçrəsi vardı o mülkün.
Dümağ paltar geyən o mahi-taban
Orda ibadətə məşğuldu hər an.
Əynində varsa da ağ səhər donu,
Qanlı göz yaşları boğurdu onu.
Bilinmir o kimdən ümid gözləyir,
Dua edə-edə kimi səsləyir.
Gözləyir o nəyin, kimin yolunu,
Bir insan öyrənə bilməyir bunu.
Sübh olunça yenə nəğmə deyir o,
Nəğməylə bəxtindən dad eləyir o.
Hiçrandan dad edən dili qəmlidir,
Çənkinin mizrabı, teli qəmlidir.

Axır dinləyənin inçi yaşları,
Ağladır o hətta qəlbidaşları.
Geçəli-gündüzlü o nazikbədən
Bir an qalan deyil ibadətindən.
Geçəli-gündüzlü yaş tökənlərin
İçindən çıxmayır şahı o yerin.
Elə ki, çəngini çalır o gözəl,
Padşah bihuş olur hamıdan əvvəl.
Belə bir qonağı tutaraq uca,
Onun hörmətini saxlayır qoca.
Durur qulluğunda lətafət ilə,
Ötürür saraya şərafət ilə.
Qəsri önündəki bunca izdiham
Xacəni alverdən ayırıb tamam.
Məndim ürəklərin orda həmdəmi,
Məşhurdum oxuyan, həm çalan kimi.
Məclislərdə sazla keçirdi günüm,
Bir şirin avazla keçirdi günüm.
Batdı adım-sanım gələn o qızla,
Ondakı o çənklə, şirin avazla.
Gəlib çatdı mənə onun sorağı,
Çəkdi ürəyimə dağ üstdən dağı.
El-oba get-gedə məni unutdu,
Füsunkar nəğməli o qızı tutdu.
İltifat görmədim mən camaatdan,
Ürəyim sıxıldı, bezdim həyatdan.
Xilas olmaq üçün üzüntülərdən
Tapdım öz dərdimin çarəsini mən.
Götürüb bir yığın kafuru uddum,
Odlu ürəyimi tamam soyutdum.
Ömürlük itirdim kişiliyimi,

Getdim qıza deyim öz gileyimi.
Xacə də, pəri də görünürdü şad,
Məni yarı yolda götürdü fəryad.
Sarsıtdı xacəni məndəki əhval,
Sarsıldı onuntək o hurimisal,
Məndən soruşdular: «Nədir bu fəryad?
Kimdir həyatını eləyən bərbad?»
Dedim: «Sizdən gördüm bu zülmü, sizdən,
Gördüm bu atadan, bir də bu qızdan!»
Dedilər: «Əl atma belə böhtana,
Zülm edən deyilik biz bir insana.
Bəlkə yanılırsan, bəlkə çaşırsan,
Bizi başqasıyla qarışdırırsan?»
Dedim: «Yanılmıram, qulaq verin bir,
Mən edim başıma gələni təsvir.
Ya insafla baxın doğru sözümə,
Ya da iftiraçı deyin üzümə.»
Dedilər: «Dərdini aç, danış bizə.»
Mən dua eləyib başladım sözə.
Danışdım onlara ərzi-halımı,
Öz böyük dərdimi, öz məlalımı.
Güldü həm o qoca, həm də ayüzlü,
Bildilər dediyim doğrudu, düzdü.
Elə ki, sözlərim çatdı axıra.
Könül istəyimi dedim onlara,
Dedim ki: «İstərəm həyatım boyu
Doğma evim bilim mən bu sarayı.
Çalıb-oxumaqdır çün mənim peşəm,
Başqa heç bir sənət öyrənməmişəm.
Xoşavaz pərilə istərəm hər an,
Hər zaman yanaşı sürüm güzəran.

Mən o çaldığı çənk həvəsindəyəm,
Dastanlar dinləmək həvəsindəyəm.
Ondan dərs almağa çoxdur həvəsim,
Mində bir olsa da, bəsimdir, bəsim.
Nuh kimi çox uzun yaşasam da mən,
Doymaram o qızın nəğmələrindən.
Əgər yeməyimi verərsə xacə,
Pəriyə, həm ona qulam ölüncə.
Gözünüzə açiz görünsəm də mən,
Yoxdur bu sən'əti mənimtək bilən.
Bütün xanəndələr, sazəndələr də
Böyük ustad bilir məni hər yerdə.
Musiqi sən'əti əflatunları
Məndən aşağıdır, deyil yuxarv!
Çalıb-oxumaqda olsa da usta,
Cadugər sehri var lakin bu qızda;
Kim görüb nəğməkar oxuyan zaman
Gah ölə, gah da ki, dirilə insan?
O qız göstərinçə bu möcüzəni
Sənət meydanında xar etdi məni.»
Sözlərim onlara əsər eylədi,
Mənə üz tutaraq xacə söylədi:
«Sən bizə ömürlük əgər yar olsan,
Saz çalıb, söz deyən bir həmkar olsan,
Geçər güzəranın həyatın gözəl,
Ancaq bir məsələ törədir əngəl,
O sərvü gülrüxə naməhrəm ikən,
Neçə xidmətində dura bilərsən?»
Dedim: «Bilib bunu, özümü qəsdən
Məhrum eləmişəm mən kişilikdən.
Elə ki, qələbə çaldı qız mənə,
Mən özüm özümü saldım bu günə.
Məğlub olduğumu qət edən kimi
Ömürlük məhv etdim kişiliyimi.
Kafurdan o qədər atdım ki, o gün,
Kişilik hissimi itirdim bütün.
Artıq çəlb eləmir gözəllər məni,
Mənə çox görməyin bu ağ pərdəni.
Qoy Kafur adlanan qulunuz heç vaxt
Kafuri pərdədən düşməsin iraq!»
Onlar yoxlayaraq mən binəvanı,
Gördülər sözümün yoxdur yalanı.
Bilib öyrənincə bu həqiqəti,
Mənə göstərdilər dostluq hörməti.
Xidmətim xoş gəldi hər ikisinə,
Oldu ikisi də lütfkar mənə.
Pərdə arxasında qızıyla həmdərd,
O yanda xacəylə oldum həmsöhbət.
Bizim qəlbimizi musiqi, sənət
Möhkəm eləmişdi bir-birinə bənd.
O qız nəğmə deyib şurə gələn də
Heyranlıq hissləri çoşurdu məndə.
Nəğməylə dediyi hər söz, hər şe'r,
Görürdüm, ayrılıq, hiçran səsidir.
Görürdüm xəlvətə çəkilib o qız
Gözünün yaşını tökür aramsız,
Elə ki, başından aşırdı qəmi,
Onun mən olurdum yaxın həmdəmi.
Olsaydı qəlbində gizli bir məlal,
Suallar verirdi mənə aycamal.
Mən də bildiyimdən verirdim cavab,
Cəhd eləyirdim ki, çəkməsin əzab.

Gecəyarıyadək söhbət edərək
Qoymurdum darıxa nazənin mələk.
Gecələr yuxusu qaçanda bə'zən
Deyirdi: «Nağıl de, qulaq asım mən.»
Ayrılıq haqqında danışılanda
Dolurdu gözləri onun bir anda.
Onun axıtdığı o inçə yaşlar
Mənə bir sirr açıb, etdi xəbərdar.
Bildim ki, kiminsə vurğunudur o,
Bir gizli sevginin məhzunudur o.
Didirdi qəlbini hiçran xəncəri,
Odur ki qəmliydi təranələri.
Nəğməyə hopmasa gizli məlalı,
Artar iztirabı, gəzər havalı.
Onun əhvalından hali olunca,
Sirrini açmağı elədim rica.
O oz nəğməsini kəsirdi hərdən,
Mən söhbət açırdım xeyir ya şərdən,
Sirri dedirtməkçün ona mən, düzü,
Uzaqdan başlardım söhbəti, sözü.
Gördüm, gətirmişəm onu mən yola,
Təşəəbbür atını çapmır dördnala.
Dedim: «Ey sərvqədd, ey məhi-taban,
Tanrı şad eləsin könlünü hər an.
Qəlbin qayğılardan çox iraq olsun,
Əhvalın hər zaman yaxşıraq olsun!
Haqqım çatsa səndən edərdim sual...
O «Soruş» deyinçə, başladım dərhal:
«Nə vaxtdan qapının olmuşam qulu,
Gün kimi öpürəm keçdiyin yolu.
Çoxdan izləyirəm sənin halını,

Həm xoş anlarını, həm məlalını.
Mənim ürəyimə damıb ki, düzü,
Səni açmadığın bir kədər üzür.
Səbəbsə birinin məhəbbətidir,
Bəlkə bu ah-fəğan yar həsrətidir?
Belə zənn edirəm, sən əbəs yerə
Dərdini tökmürsən bu nəğmələrə.
Qataraq başını təranə ilə,
Fəryad qoparırsan bəhanə ilə.
Hər nəğmə sənin öz dərdi-sərindir,
Nəğməylə boşalan kədərlərindir.
O gizli dərdini sən mənə, gəl, aç,
Bəlkə də ona mən tapdım bir əlac.
Lap xatircəm ol ki, ömrüm uzunu,
Gizli sirrim kimi saxlaram onu.»
Eşidib sözümü o hüsnü ə'la,
Verdi cavabımı mənim bu yolla:
«Dediyin doğrudur, yalan yox onda,
Doğruluqdan yaxşı nə var cahanda?
Dərdli olmağımı düz tapmısan sən,
Ancaq səbəbini soruşma məndən.
Ariflər bilməyir bunu məsləhət,
Bu sirri sormağa etmə sən də cəhd.
Sənə bilməyinin faydası yoxdur,
Ancaq mənim üçün ziyanı çoxdur.
Bir dərd ki, dərmanı çox qəhət ola,
Çətin ki, danışsam mənfəət ola.
Bir də bu sualı təkrar etmə sən!..
Birini intixab et iki şeydən:
Ya mənə verdiyin sorğunu tərk et,
Ya öyrən sirrimi, sonra da çıx get!

Elə get, bu yerdə tozun qalmasın,
Nə dağda, nə düzdə izin qalmasın!
Qızın təklifindən mən qorxdum yaman,
Elə bil canıma qəsd etdi şeytan.
Neçə gün dolandım şəhəri qəmkin,
Heç yerdə tapmadım təsəlli, təskin.
Canıma vəlvələ saldı bu fikir,
Əqlimi başımdan aldı bu fikir.
Tükəndi büsbütün səbrü qərarım,
Özümdə olmadı öz ixtiyarım.
Xəlvət bir guşəyə çəkilib yenə,
Dualar oxudum allaha, dinə.
Başımdan çıxmadı bu fikir mənim,
İstədim o sirri mütləq öyrənim.
Usandım bu iki yol ayrıçından,
Axırı təvəqqe elədim ondan:
«Məndə hər istəyə son verib bu sirr,
Dəli-divanəyə döndərib bu sirr.
Başına gələni de, eşidim mən,
Sonra hara desən, çıxıb gedim mən.»
Dedi: «Qəribədir sənin bu sözün,
Bəlayə salırsan özünü özün.
And iç ki, bu sirri öyrəninçə sən
Dərhal bu şəhəri tərk edəçəksən.»
Neçə buyurmuşdu o gözəl afət,
Mən o cür and içib, etdim o cür əhd.
Elə ki, qalmadı bir şübhə yeri,
Başına gələni danışdı pəri:
«Sən məni qəmzədə xəyal elədin,
Sirrimi bilməkçün sual elədin.
Başdan başlamasam hekayətimi,

Yaxşı qavramazsan vəziyyətimi.
Bil ki, çin mülküdür doğma diyarım,
O yerlə bağlıdır görpə çağlarım.
Kədərdən, qüssədən, qayğıdan azad,
Orda bəxtiyarça sürürkən həyat,
İki xan vuruşdu biri-birilə,
Mən də əsir düşüb oldum bir kölə.
Uşaqkən alındım hərəmxanayə,
Satıldım sonra da mən bu xacəyə.
O məni gün kimi tutdu çox əziz,
Hər halda kənizdim, adi bir kəniz.
Oğuldan və qızdan məhrumdu xacə,
«Övladımsan» dedi, məni görünçə,
Mə'lum oldu-ləhçəm məlahətlidir,
Səsimin ahəngi təravətlidir.
Həm aydın deyirəm şe'ri, həm qəşənk,
Ruhları oxşayır mən çaldığım çənk.
Musiqi işində mahir olanlar,
Tə'lim sahəsində ad-san alanlar
Bizim barigaha də'vət olundu,
İkram göstərildi, hörmət olundu.
Neçə ay ötmüşdü bundan, neçə il,
Kamala çatdırdı məni bu təhsil.
Səsimin tə'rifi cahanı tutdu,
Çəngimin sədası səmanı tutdu.
O qədər təkamül etdi sənətim,
Elə bir mövqeyə yetdi sənətim,
Eşidib adımı aləm töküldü,
Nəğməmlə aqladı, nəğməmlə güldü.
İstədiyim zaman yatan ayıldı,
İstədiyim zaman yuxuya daldı.

Mən hələ demirəm gözəlliyimi,
Tə'rifim tutmuşdu bütün aləmi.
Bütün el-obaya yetişdi xəbər,
Cavana, qocaya yetişdi xəbər:
Xacənin evində şux bir nəğməkar
Hamını eşqinə eləyib düçar.
Sərf edib malını, pulunu bol-bol,
Hər kəs istədi ki, ona olsun qul.
Simü-zər çay kimi, sel kimi axdı,
Qəsrimizə daş-qaş yağışı yağdı.
Satın almaq üçün xacədən məni,
Hər tacir gen açdı pul kisəsini,
Günlər ötüşdükcə, gördü xacə də
Artır müştərinin sayı get-gedə,
Gördü müştəridir bütün Çin mənə,
Qaldırdı qiyməti o gündən-günə.
Qüdrətli bir rəssam vardır ki, Çində,
Adı əzbər olub ellər içində.
Tapılmaz beləsi, gəzsən aləmi,
O gizlincə çəkib mənim şəklimi,
Uzaq bir ölkəyə salıb yolunu,
Bir şahlar şahına göstərib onu.
Nə qədər ki, şah var bu yer üzündə
Bəndəymiş o şahın önündə, bəndə.
O mənim şəklimi görüncə birdən
Qeyb etmiş əqlini-huşunu sərdən.
Demiş: «İtirmədən bir saat, bir an
Elçilər qoy Çinə olsunlar rəvan.
Nəyin bahasına olursa-olsun,
Gedənlər kənizi mənimçün alsın!»
Mənə müştəriydi Çinin xaqanı,

Ancaq bəyənmədi şahənşah onu.
Xacənin istəyi-məzaçı ilə,
Çinin neçə illik xəracı ilə
Məni satın alıb yola düşdülər,
Yolları sür'ətlə ötüb-keçdilər.
Şaha yetirdilər nəhayət məni,
Dürr doğma dəryada tapdı yerini.
Bütün elçilərə şah ən'am verdi,
Axı, məni şaha onlar yetirdi.
Şah öz otağında yer verdi mənə,
Qərq oldum çiçəyin, gülün ətrinə.
Məndən ayrılanda bir saat, bir an
Qaranlıq görürdü çahanı sultan.
Ömürdən istəyi camalım idi,
Həmişə umduğu vüsalım idi.
Keçirdi günümüz ovda-şikarda,
İşrət məclisində, ya laləzarda.
Səyirdib atını düzdə, çəməndə,
Salırdı ahunu, guru kəməndə.
Şahənşah atını nə vaxt çapardı,
Şikar etmək üçün bir gur tapardı.
Edərdi o guru qanına qəltan,
Yer lalə açardı gurun qanından.
Çəkilərdi gurun ətindən kabab,
Gələrdi ortaya lalərəng şərab.
İstər barigahda, istər çəməndə,
İstər dincələndə, istər gəzəndə,
Qəlbinin aramı yox idi mənsiz,
Səhəri, axşamı yox idi mənsiz.
Mənsiz yetişməzdi kama, mərama,
Mənsiz uzatmazdı əlini çama.

Qüvvədən düşürdü qolları mənsiz,
Bir addım getmirdi yolları mənsiz.
Elə ki, nəğməmi dinləyirdi o,
Ürəkdən ah çəkib inləyirdi o,
Getsə bağça-bağa, yanında məndim,
Gəlinçə otağa, yanında məndim.
Gözdən qoymayırdı camalımı o,
Arzulardı hər an vüsalımı o.
Bir sözlə, ağzının ləzzəti məndim,
Ömrünün mə'nası, məqsədi məndim.
İş gəlib o yerə çatdı bir zaman
Kəsdi ümidini əhali şahdan.
Şah eli-obanı tamam unutdu,
Gecəli-gündüzlü tək məni tutdu.
Görüb bu istəyi, duyub bu hissi,
Oldum mən də onun bir divanəsi.
Vəslini istəyib dururdum hər an,
Darıxırdım əgər ayrılsam ondan.
Mən də eşq oduna yanırdım, o da,
Bu od yandırırdı asimanı da.
Şahın böyük eşqi, böyük qayğısı
Tamam azdırmışdı məni, doğrusu.
Olsam da taleyi dönük bir kəniz,
Çox vaxt danışığım olurdu yersiz.
Şahı hüzurumda bir qul görəndə,
Azaldı nəvaziş duyğusu məndə.
Danışdım ağzıma gələn sözləri,
Cəfəng söhbətləri, çərən sözləri.
Bir gün şah ovlaqda şikar edərkən
Yenə də yanında hazır idim mən.
Şərab tə'sirindən sərxoşdu sultan,

Məni məst etmişdi lovğalıq yaman.
Şah birdən qarşıda bir ahu gördü,
Dərhal öz yayını ona çevirdi.
Dedi: «Ona tərəf qoy at sürüm mən,
Harasından desən, ordan vurum mən».
Dedim: «Elə nişan al ki, sən onu,
Bir oxla birləşdir iki qolunu.
Sonra da sən ona yaxınlaşmadan,
Üzsün xirtdəyini aldığın peykan.»
O mahir kamandar eşidib bunu
Birləşdirdi ovun iki qolunu.
Bitişdirən kimi iki qolunu,
«Ya allah!» söyləyib üzdü boynunu.
Şah o gün göstərdi elə bir hünər,
Mislini heç zaman görməyib bəşər.
Mənim borcum idi ona can demək,
Sərrast nişanını tə'rif eləmək.
Halbuki əqlimi itirərək mən,
Yenə əl çəkmədim çərənləməkdən.
Ədalətlə hökm versəydi sultan,
Gərək asılaydım dar ağacından;
Doğratsaydı belə, bu cəza yenə
Cəfəng sözüm üçün az idi mənə.
Ancaq e'damımı buyurmadı şah,
Qəzəb qılıncını siyirmədi şah.
Əlimi-qolumu sarıtdırıb o,
Bir düzə atdırdı bəndli-buxovlu.
Dedi: «Qoy bu düzdə yaşasın yalqız,
Ac, susuz qalaraq, ölsün adamsız!»
Sonra da şəhərə tərəf tutdu üz.
Ötdü iki gecə, iki də gündüz,

Mənə «qızım» deyən mehribai xacə,
Demə, xatırlayır məni bir gecə.
«Gedim, görüm» deyə düzəlir yola,
Axır gəlib çatır bizim mahala.
Qürurum başıma açanda xata,
Demə, iki mənzil kəsibmiş atam.
Şahın qəzəbinə gəldiyim günlər
Xacə Çin mülkündən edirmiş səfər.
Atıldığım yerdən bir az o yana,
Sürürkən atını O saymazyana,
Nədənsə ürgərək at birdən çaşır,
Əvvəlki yoluidan aralı düşür.
Yoldan azmış görür atını xacə,
Biyabana sürür atını xacə.
Sən demə, o zaman, o gecə vaxtı
Onu mənə tərəf çəkirmiş baxtı.
Elə ki, at mənə lap yaxın gəlir,
Xacənin gözünü yuxu lap dəlir.
Bir az yatmaq üçün düşür, o atdan,
Göz açanda görür işıqdır çahan.
Görür ki, özündən yüz addım kənar
Adama oxşayan bir qaraltı var.
Salınıb kişitək buxova-bəndə,
Elə bil ki, düşüb cismi kəməndə.
«İnsandırmı görən? O sarğı nədir?
Ağlı başındadır, ya divanədir?»
Bilməkçün bu işin əsrarını o,
O tərəfə salır güzarını o.
Çatanda görür bir sərvi-çəməndi,
Öz saçı olubdur onun kəməndi.
Bağlanıb zülfünün kəməmdi ilə,

Uzanıb səhrada bu bəndi ilə.
Əlini uzadır-bilsin bu sirri:
Sarınan ölüdür, yoxsa ki, diri?
Tələsik sarğını açdığı zaman
Görür qalmayıbdır sifətində qan.
Görür müşkin saçı oxşayır mənə,
Alnı, gözü-qaşı oxşayır mənə.
Görür mənimkidir o solğun camal,
Üzündəki çökək, üzündəki xal.
Xacə anlamayır məstdir, ayıqdır,
Bilmir yuxudadır, yoxsa oyaqdır.
Heyrətdən tutulub dili, olur lal,
Başında dolanır cürbəcür xəyal.
Heyrət içindəydi xacə bayaqdan,
Görür ki, bir karvan gəlir uzaqdan.
Demə o, karvanla ora gələnlər
Mənim dostlarımmış, bir də nökərlər.
Onlar görüb məni əl-qolu bağlı,
Çoxunun başından çıxıbdır ağlı.
Çıraraq üzünü dad eləyən kim,
Göz yaşı axıdıb növhə deyən kim...
Xacə gözlərini zilləyib mənə,
Heyrətdən olubmuş dəli-divanə.
Ağıyla, növhəylə çəkib qəmimi,
Saxlayıb yasımı və matəmimi.
Düşünür: «Kim məni bu hala salıb?
Ömrümün günəşi niyə qaralıb?»
Çavab tapmayaraq heç bir suala,
Yuyundurub məni göz yaşlarıyla,
Atlazdan, ipəkdən biçdirir kəfən,
Kafur da səpdirir kəfənə üstdən.

Boynuma biçilən o kəfən boyu,
Həm ənbər səpirlər, həm də gül suyu.
Cismim ölü kimi düşübmüş tabdan,
Dirçəlir ənbərlə həmin gülabdan.
Qızlar dərhal düşüb ayaqlarıma,
Tez gülab sürtürlər yanaqlarıma.,
Mən elə bu zaman açıb gözümü,
Söylədim onlara olan sözümü:
«Bəla qaynağıdır bu səhra, bu düz,
Gəlin bu yerlərdən uzaqlaşaq tez!»
Xacə sözlərimi anlaya bildi,
Əmrilə qafilə yola düzəldi.
Dindi zınqrovlar o boş sahədə,
Mənə yer verdilər bir kəçavədə.
Ağzıma gah şərbət damızdırdılar,
Gah ənbər iylədib, gülab vurdular.
Yol getdik iki gün-gecə və gündüz,
Çanım dirçəlməyə başladı sözsüz.
Karvan bir çəmənə gəlib yetişdi,
Xacə bir bulağın yanında düşdü.
Əmr etdi otluqda çadır quruldu,
Elə bəzədilər-Şahanə oldu.
Mənimçün ucaldı yaraşıqlı taxt,
Uzandım üstündə mən rahat-rahat.
Yanıma gələrək xacə oturdu,
Başıma gələni birbəbir sordu.
Nə ki, yada düşdü-danışdım ona,
Nə ki, baş vermişdi-danışdım ona.
Dediyim sözlərdən qurudu qaldı,
Bir anlıq başını aşağı saldı.
Elə ki, danışdım ona halımı,

Mən də ona verdim öz sualımı.
O da öz halını elədi bəyan,
Bir söz əskiltmədən ya artırmadan.
Ürək-dirək verib xacə hey mənə,
Min şükür elədi haq kəreminə.
O günü dincəlib rahatlanınca,
Ertəsi üz tutub soruşdu qoça:
«Dedin, mə'lum oldu mənə əhvalın,
De görüm, bəs indi nədir xəyalın?»
Dedim: «Kənizinə qəzəblənib şah,
Xəbərsiz deyildir bu işdən allah.
Şikayətim yoxdur çəkdiklərimdən,
Daha pis cəzaya layiq idim mən.
Qəzəbli könlünü şah sakit etdi,
O məni öldürdü, tanrı diriltdi.
Mərd-ölü yaiına qılıncla girməz,
Bir kərə ölmüşü bir də diriltməz.
Geydirdiniz mənə siz bir ağ kəf'ən,
İstəyim budur ki, bu kəfənlə mən
Gedəm şah qəsrinə, öpəm əlindən,
E'tiraf eləyim günahımı mən,
Deyəm: «O günah ki, edib bu kəniz,
Layiqdir ölümə, şəksiz-şübhəsiz.
Əql ilə hərəkət elədi sultan,
Mənim ölümümə vermədi fərman.
Mənə yeni həyat bəxş edib xuda,
Vermək istəyirəm şaha onu da!
Ölüm hökmü versə, çox xoşdur mənə,
Əgər bağışlasa, quluyam yenə.
Günahkar olsam da, odur pənahım,
Həm nicat yerimdir, həm səcdəgahım.

E'tiraf eləsəm olan günahı,
Gümanam budur ki, o şahlar şahı
Suçlu kənizini əfv edəsidir,
Qəlbinin kinini ləğv edəsidir.»
Deyib sözlərimi mən bitirinçə
Fəryad qopararaq söylədi xacə:
Dedi: «Bu nə sözdür, danışdın, aman!
Bəlkə də çıxıbdır ağlın başından!
Nədir bu düşüncə, nədir bu kəlam,
Yoxsa həyatından doyubsan tamam?
Şah ki, bir söz üçün axıdır al qan,
Yenəmi olasan sən ona qurban?
Şah ki var, şö'lədir, od parçasıdır,
Kim yaxın gedərsə, yandırasıdır.
Şah ilə yaxınlıq əbəsdir, əbəs,
Geç-tez öləsidir yaxın gedən kəs.
Şah ki qəzəbləndi ,uzaq ol, uzaq,
Bil ki, şah qəzəbi ocaqdır, ocaq!
Məsləhət budur ki, ondan uzaq dur,
Şahdan uzaq olan dərddən uzaqdır.
Əgər padhaşın soyusa hirsi,
İnan ki, sorağı tutaçaq ərzi,
Bizə də çatacaq onun sorağı
Ki, nahaq incidib sən gülyanağı...
Hamı biləcək ki, adil hökmran
Olubdur verdiyi o hökmə peşman.
Gəlib çatsa bizə belə bir soraq,
Sənə çətin olmaz qəsrə qayıtmaq.
Hələ tərsliyində edirsə israr,
Məsləhət budur: qaç, canını qurtar.»
Xacə sözlərini qurtardı haman,

Yaxşı məsləhətdi, deyildi yaman,
Xacənin qərarı qəbul edildi,
Hamı köç etməyi məsləhət bildi.
Madam çox uzaqdır bu yerə Xarəzm,
Dedik qafiləmiz ora etsin əzm.
Şahdan ayrı düşdüm bu minvalla mən,
Hicranı məsləhət bildim ölümdən.
Təsəlli verməyin deyildir yeri,
Hicran da ölümdür-deyiləm diri.
Fərqim yoxdu mənim bu cənazədən,
Odur ki, layiqdir geydiyim kəfən.
Madam ki, həsrətəm yarın vəslinə,
Geydiyim bu kəfən yaraşır mənə.
Cismim pozulmasın deyə, bir qədər
Dostlar kəfənimə kafur səpiblər.
Üstümə o qədər kafur tögülmüş
Kəfənim elə bil olubdur gümüş.
Axır ki, Xarəzmə çatdı dəstəmiz,
Yurd salası olduq bu şəhərdə biz.
Sən mənə yaxın da, uzaq da olsan,
Yaxşı xəbərdarsan indi halımdan.
Yerli şah hüsnümün oldu vurğunu,
Mən yalan danışıb, rədd etdim onu.
Elə zənn etmə ki, şıltaqlığımdan
Mən onu rədd edib, söylədim yalan.
Bu rədd cavabının səbəbi birdir-
O da Sevgilimə sədaqətimdir.»
Bu qəmli dastanı eşidərək mən,
Əbədi ayrıldım o gülüzlüdən.
O vaxtdan bir yerdə tutmayıb qərar,
Gəzib dolanıram diyarbədiyar.

Oldum müsafiri mən neçə qəsrin,
Heç kəsə açmadım bu sirri lakin.
Sən mənə göstərib ehtiram, hörmət,
Buyurdun ki: «Danış xoş bir hekayət!»
Düşündüm: yeridir bu hadisənin,
Həm də kafuridir sarayın sənin.
Bu rəng o dilbəri saldı tez yada,
Kafuri geyimi xoşlayır o da.
Kafuri larçadan kəfən geyir o,
Kəfəni kafurla ətirləyir o.
Kafuri kəfəndə məhv olur o ay,
Halbuki layiqdir ona bu saray!»
Səyyah danışdıqca hekayətini,
Şah dərhal tanıdı öz afətini.
Huşu dönə-dönə getdi və gəldi,
Yüz dəfə səssizcə öldü-dirildi.
Gah nurlandı gözü, gah da qaraldı,
Bu söhbətlər onu min hala saldı.
Özünü saxlayıb bağırmadı şah,
Qorxdu əhvalatı anlaya səyyah,
Qorxdu söhbətini yarımçıq kəsə,
Girə aralığa başqa hadisə.
Səyyah qurtarınca hekayəsini,
Şah göyə qaldırdı öz naləsini.
Töküb göz yaşını, səyyahı qucdu,
Ruhunun bülbülü bir anda uçdu.
Şad olub səyyahın bu xoş sözündən,
Sevinib hökmdar getdi özündən.

DİLARAMIN BƏHRAM SARAYINA QAYITMASI

Elə ki, o geçə Bəhram nagahan
Yarın xəbər tutdu sağ qalmağından,
Boğazına bıçaq çəkilən ovtək
Özünə gəlmədi gecə sübhədək.
Yandı eşq oduna quru ot kimi,
Səbirsizlik oldu yaxın həmdəmi.
İztirab içində ah-ialə qıldı,
Gah qopdu yerindən, gah da yıxıldı.
Qərar tapsa idi, deyərdi: «Mehman,
Bir də təkrar elə söhbəti başdan!»
İşi-əhvalatı tez bilmək oldu,
Gah ölmək, gah da ki, dirilmək oldu.
Gah onu canından edirdi hiçran,
Gah vüsal ümidi bəxş edirdi can.
Bir sözlə, o axşam sabaha qədər
Bəhram nələr çəkdi hicrandan, nələr!.
Bəhram şah o qədər dirildi-öldü
Ki, səhər axırda üzünə güldü.
Sübhün gəlini ki, erkən oyandı,
Günəş nəfəsindən od alıb yandı.
Şah bir an tapmadı yerində aram,
Düşdü ürəyinə vəsli-Dilaram.
İstədi o yana eyləsin səfər,
Xarəzm diyarına eyləsin səfər.
Dövlət adamları mane oldular,
Dedilər: «Bir qədər səbr et, hökmdar!
Səfər sənin üçün çətindir, çətin,
Hiçrandan pozulub çünki səhhətin.
Düzdür, canüzəndir ayrılıq-fəraq,
Amma çox uzaqdır bu yol, çox uzaq.

Bu yolda azalmaz, artar möhnətin,
Daha ağır hala düşər səhhətin.»
Elə ki, xəbəri aldı həkimlər,
Yer öpüb səcdələr qıldı həkimlər.
Dedilər: «Şahımız, budur məsləhət,
Görürük güclüdür səndə məhəbbət.
Ancaq yadına sal bir an dağları,
Sarsılan deyildir dağın vüqarı.
Tərpənən deyildir dağlar yerindən,
Dağlar məhşər günü qopar yerindən.
Neçə gün səbrini ələ al, ey şah,
Dağ təmkinli olub burda qal, ey şah!»
Onların sözünü Bəhram eşitdi,
Getməyə elçilər müəyyən etdi.
Hər biri sür'ətdə fələkdən iti,
Mələkdi hər kəsin amma xisləti.
İki məktub verdi şah bir elçiyə:
Biri Dilarama, bir Xacəyə.
Xacəyə-dil-ağız, hörmət məktubu,
Dilarama-sevgi, minnət məktubu.
Xacəyə yazdı ki: «Eşitmişik biz,
Xarəzm ölkəsidir indi yeriniz.
Xeyli fərəhləndik biz bu xəbərdən,
Çözüldü bəndimiz azı yüz yerdən.
Yazdığım bu məktub sənə çatınca,
Bura gəlmənizi edirəm rica.
Yuxuya bizimtək qataraq haram,
Gəlin, gecə-gündüz tapmadan aram!»
Ürəkdən sevdiyi nazənin gülə
Qanlı göz yaşıyla yazdı şah belə:
«Sənsiz könlüm mənim qan ağlayır, qan!

Olur qanlı yaşım gözümdən rəvan.
Gəl, gəl! Qurban olsun sənə bu canım!
Gəlməsən boynunda qalacaq qanım.
Hicran kədərilə alma canımı,
Firqət xəncərilə tökmə qanımı.
Hiçran qılınçını qəlbimə vurma,
Məndən uzaq durub, uzaq oturma.
Gəl, ya günəş kimi, ya qəmər kimi,
Bəmbəyaz libaslı pərilər kimi.
Olsam da yanında əliqanlı mən,
Ayrılıq oxunu gəl çək sinəmdən.
Bir bax, kəfənimi geydim əynimə,
Məğlub qılıncımı saldım çiynimə.
Özüm gəlməsəm də hüzuruna mən,
İşıqlanmasa da gözüm üzündən,
Elə zənn etmə ki, kamiranam mən,
Yox, zəif düşmüşəm, natəvanam mən.
Ayrılığın məni zəif salıbdır,
Məndə can qalmayıb, cəsəd qalıbdır.
Ötmür boğazımdan bircə udum su,
Sanıram su deyil, öz qanımdı bu.
Səndən ayrılanı tavansızam, gəl,
Səbrsiz-qərarsız və cansızam, gəl!
Ölmüşəm-çismimdə həyatım ol sən,
Düşmüşəm-qolum ol, qanadım ol sən!
Gəl, bir az yubansan, bir az geciksən,
Bil ki, həsrətinlə məhv olaram mən!»
Xarəzm şahına əmr etdi ki: «Sən
Xalqdan topladığın bol verkilərdən
Xacəyə yol xərci verib, sal yola,
Söylə, yubanmadan qayıtsın dala!»

Məktubları alıb qasidlər o an
Yel kimi Xarəzmə oldular rəvan.
Xacənin bağına tərəf getdilər,
Şahın məktubunu təqdim etdilər.
Xacə alıb onu tez səcdə qıldı,
Ay da şah yazdığı məktubu aldı.
Şah xətti gözünə sataşan zaman
Xacənin sevinci aşdı başından.
Dilaram alınça şah naməsini,
Günəş özü öpdü onun üzünü.
Xarəzm şahı ki, naməni gördü,
Xacəni çağırıb əmri yetirdi.
Sonra xəzinədar gəldi yanına,
Yola pul verməyi buyurdu ona.
Səfər tədarükü qurtaran zaman,
Yola deyə-gülə yollandı karvan.
Geçəli-gündüzlü yol getdi oilar,
Dedilər: «Gözləyir bizi hökmdar.»
Karvan bir mənzillik yerə yetişdi,
Şah hiylə işlətmək fikrinə düşdü
Elə ki, axşamdan keçdi bir qədər,
Yuxuya qərq oldu qəsrdəkilər.
Minib köhlən atı yel kimi getdi,
Canan çadırına sübh erkən yetdi.
Yolçular çəkmişdi yolda əziyyət,
Burda dinçəlməyi etmişdilər qət.
Alaqaranlıqdı hələ, doğrusu,
Örtmüşdü gözləri sübhün yuxusu.
Hələ çadırlarda şamlar yanırdı,
Nərgizin gözləri xumarlanırdı.
Bir çinar bitmişdi çeşmə başında,

Adam yerləşərdi gen koğuşunda.
İldırım düşərək həmin çinara
Açmışdı köksündə belə bir yara.
Atını bağlayıb şah möhkəm daşa,
Özü də sığındı həmin koğuşa.
Koğuşdan çadıra baxıb hökmdar,
Gördü ki, ordadır o gözəl nigar.
Coşdu fərəh hissi o şəhriyarda,
Bəxtindən yuxudan oyandı yar da.
Yataqdan sıçrayıb qalxdı o afət,
Əvvəlcə allaha etdi ibadət.
Təşəkkür eləyib pərvərdigara,
Çənkini kötürüb köklədi sonra.
Söykənib çinara o gözəl pəri
Oxudu məhəbbət təranələri.
Hiçran naləsiydi bu təranələr,
Üsyan naləsiydi bu təranələr.
Çinardan ayrılıb sonra o dildar,
Çeşmə kənarında oldu bərqərar.
Şah yazan naməni zümzümə etdi,
Ondan təzə-təzə nəğmə düzəltdi.
Oxuyub hər sözü nalə çəkirdi,
Gözündən yaş tökmür, al qan tökürdü,
Şahın da qanlı yaş axdı gözündən,
Davam gətirməyib getdi özündən.
Qatıb göz yaşını qüssəyə, dərdə,
O belə deyirdi bu nəğmələrdə:
«Ah, bu yol nə çətin, nə uzaq oldu,
Həsrətim sinəmdə yanar dağ oldu!
Bəsdir, boğazıma yığılıb canım,
Daha dərd çəkməyə yoxdur imkanım.

Ömürdən əlimi üzmüşəm tamam,
Möhnət dənizində tutmuşam aram.
Söylə, ey rəhmsiz, divanə fələk,
Mənə qismətdirmn o şahı görmək?
Nə olar, sozümu çatdır sən ona,
Sürtüm üz-gözümü ayaqlarına!
Vəslini istərəm-odur dərmanım,
Vəslindən başqa şey istəmir canım!»
Bu qəm nəğməsini şah ki, eşitdi,
Cırıb yaxasını, yüz para etdi.
Nəfəsindən qopan ah alovları
Yandırdı çinarı, yaxdı çinarı.
Oda səçdə edən atəşpərəsttək
Döşəndi torpağa huşu gedərək.
Yaman dərdə saldı pərini bu hal,
Heyrətlər içində o da qaldı lal.
İnci danələri səpdi gözündən,
Ayağından öpüb, getdi özündən.
Yerə üzüqoylu düşdü asiman,
Günəş öpdü onun ayaqlarından.
Qara torpaq üstə düşdü yaradan,
Günəş də onunla endi səmadan.
Allahın kölgəsi düzə yayıldı,
Müqəddəs kölgəyə gün səcdə qıldı.
Nə ondan səs çıxır, nə bundan səda,
O da xəbərsizdi özündən, bu da.
Axır hiçran bitib, yetişdi vüsal,
Allah, Allah! Görün nə haldır bu hal!
Onlar bihal idi hicran axşamı,
Vüsal səhərində tapdılar kamı.
Ağ paltarlı səhər çəkəndə nəfəs,

Özündə deyildi onlardan heç kəs.
Elə ki, artırdı səhər kafuru,
Bürüdü aləmi günəşin nuru.
Yuxudan oyandı bütün yolçular,
Bihuşlar başına tez cəm oldular.
Xacə görən kimi iki bihuşu,
Bildi ki, onların dönüb bəxt quşu.
Əmr etdi: «Tez burda kərdək düzəldin,
Sonra da onları tək qoyub, gedin!»
Kafuri rəngdəydi kərdək də hətta,
Girdi ayla günəş ağ bulud altda.
Ayılınca pəri, bir də hökmdar,
Bilmədim nə deyib, nə danışdılar.
Nəinki bir adam, hətta külək də,
Nəfəs çəkəmmədi o ağ gərdəkdə.
Bəhram vəslə çatıb kamın alınca,
Vəziri, vəkili gəldi dalınca.
Fərəhi, nəş'əsi artdı get-gedə,
Sevindi bu hala saray əhli də.
Xacəni özünün etdi vəziri,
O gündən tərk etdi xacə əlveri.
Sonra hamılıqla oynaya-gülə
Şəhərə yollandı bütün qafilə.

BƏHRAMIN ÖLÜMÜ

Bəhram ki, qayıdıb gəldi qəsrinə,
Çənkə qulaq verib, cam aldı yenə.
Zəiflik büsbütün çıxdı canından,
Gülgün şərab içdi-ətri güləfşan.
Həftə yeddi gündü, qəsri də yeddi,
Həftənin hər günü bir qəsrə getdi.
Hansı rəikdə qəsrə gedirdi Bəhram,
Alırdı əlinə o rəngdə bir cam.
Hər gün bir gözəllə mey etsə də nuş,
Olurdu sevdiyi yarla həmağuş.
Onun çox olsa da məhbubələri,
Onunçün əzizdi ancaq bir pəri.
Qəsrlər dəyişdi, rənglər dəyişdi,
Böyləcə ömrünün illəri keçdi.
Neçə il ömürdən-gündən kam aldı,
Sağlıq sədaları ərşə uçaldı.
Çatdı o saat ki, çərxi-kəcrəftar
Dedi: «Buyur, bu sən, bu-soyuq məzar!»
«Heyif Bəhram!» deyə gəl etmə heyrət,
Demə: «Fələk ona az verdi fürsət!»
Biri yüz qərinə olsa hökmdar,
Tutsa yüz qərinə taxtında qərar,
Qəsri olsa göyün yeddi günbəzi,
Çəksə keşiyini Bəhramın* özü,
Əvvəl-axır gərək əlvida etsin,
Tərk edib hər şeyi,-hər kəsi-getsin,
Gözündə qalmadı Bəhramın kamı,

* *Бящрам*-Марс планетинин фарсъа ады. Гядим вя Орта ясрлярдя мцщарибя щамиси кими тясяввцр олунурду.

Əlindən düşmədi gülkgn mey çamı.
Hər günü bir rəngdə qəsrdə keçdi,
Hər gün bir qəsrdə gülkgn mey içdi.
Hansı bir saraya düşdü güzarı,
Dilaram oldu ən yaxın dildarı.
Vəcdə gəldi onun xoş avazından,
Qəzəllər oxuyub çənk çalmasından.
Darıxanda qəsrin otaqlarıida,
Dağıtdı qəmini gur şikarında.
Şikar zamanı da o pəriçöhrə
Oxudu şah üçün at sürə-sürə.
O idi şah üçün əziz, mehriban,
Onunçün mey süzüb, əldə cam tutan.
Məclisə yaraşıq onun üzüydü,
Ürəyə təsəlli onun özüydü.
Onsuz yoxdu şahın istirahəti,
Onunla keçirdi həm ibadəti.
Bir gün şah başladı yenə şikarı,
Dövrəyə alındı ov heyvanları.
Ulduzdan çox idi şikar heyvanı,
Yoxdu heç birinin qaçmaq imkanı.
Sayı bilinmirdi nə atlıların,
Nə atlı toruna düşmüş şikarın.
Əvvəl çərkə ilə gedən atlılar
Sonra dairəvi xətt yaratdılar.
Saysaydın kiçilən dairələri,
Səflərin on beşdi, bil ki, qədəri.
Səflər yaxınlaşdı bu heyvanlara.
Üç ağaclıq bir yer qaldı onlara.
Yaralı gurlarla ov itlərinin
Səsindən batmışdı qulağı yerin.

Vurulan gurların axan al qanı
Laləzar etmişdi bu düz-dünyanı.
Sel kimi axdıqca qanı gurların,
Çıxırdı ağzından canı gurların.
Dilini çıxarıb qaçan o gurlar
Qatillər əlində qalıblar naçar.
Oxlar, elə bil ki, doludur, dolu,
Gurların hər yandan kəsilib yolu.
Ovçular səf çəkib durub yan-yana,
Hər ovçu yüz guru bələyir qana.
Qana həris imiş orda hər nəfər,
Odur ki, qan rəngli paltar geyiblər.
O yerin qan olub daşı-torpağı,
Qanlını axırda qan tutur axı.
Bəhram ki, o yerdə məşğuldu ovla,
Axırdı ov qanı şırımla-novla,
Sən demə, qan kölü olan bu ovlaq
Altdan lehmə imiş, üstdənsə torpaq.
Sən demə bataqlıq olan bu yeri
Örtübmüş toz-torpaq təbəqələri.
Günəşlə, yağışla bu toz qatları
Bitirib üstündə yaşıl otları.
Toz qatı altdakı gizli bataqlıq
Həmin yaşıllığa vermişdi sıxlıq.
Orda hər çiçəyin, hər otun zoğu
Ağac gövdəsindən yoğundu, yoğun.
Bir şey ki, kökündən ala qüvvəti,
Sağlam və düz olur onun qaməti.
Vurulan ovların axan qanları
Axır dörd tərəfdən mərkəzə sarı.
Qarışıb palçıqla qan bir-birinə,

Çıxdı ovçuların kəmər yerinə.
Yel yerişli atlar batası oldu,
Palçıq yatağında yatası oldu.
Günəş həmin yerə yaydı çən-duman,
Girdi buludlara utandığından.
Yağış sel-su olub basdı hər yanı,
Yenidən başladı Nuhun tufanı.
Gördülər, bir niçat yeri qalmamış.
Yer sudur, göydən də tökülür yağış.
Daşdan, kərpicdən də olsaydı torpaq,
Madam ki, üstündə düz yüz min qoçaq
At çapır, ayağı altda onların
Olardı kərpiclə daş narın-narın.
Axan qan qarışıb o toz-torpağa,
Döndərərdi onu dərin batdağa.
Yağış elə yağdı-yapış, çıx göyə,
Döndərdi palçığı lığa, lehməyə.
Ovçular boş yerə bağırışdılar,
Ora yüyürdülər, bura qaçdılar,
Heç kəsə bir nicat yetmədi bundan,
Batıb həlak oldu düz yüz min insan.
Dilsiz heyvanları qırıb-çatanlar
Özləri qırğına oldu kiriftar.
Bəhram ki, səflərdən düzdü dairə,
Bu səflər ağırlıq etdilər yerə.
Torpaq tab etmədi, bir anda çökdü,
Yüz min atlını da qoynuna çəkdi.
Batıb həlak oldu o qanlı suda,
Qanına qərq olan ov da, ovçu da.
Onlar ki, bu yerə etdilər güzar,
Oldu onlar üçün şikargah-məzar.

Tələyə bir düşdü şir ilə ceyran,
İkisi bir yerdə köçdü dünyadan.
Bir yerdə oldular bataqlığa qərq,
Qalxdı ortalıqdan aradakı fərq.
Birisi aşkarda, birisi pünhan,
Bildi qurtuluşa qalmayıb imkan.
Əl-ələ, tən-tənə tutuşdu onlar,
Nicat ümidilə qucuşdu onlar.
Lakin sarılınça biri-birinə,
Bataqlıq onları çəkdi dərinə.
Şah gördü qərq oldu şikar ordusu,
Onların nə izi qaldı, nə tozu,
Ovçular qərq olan yarğanda birdən
Bəhram da qərq olub itdi nəzərdən.
Həzrət Süleymana qalmayan o taxt;
Qala bilərdimi Bəhrama? heç vaxt!
O tapdı özünə bataqlıqda gor,
Əbəs deyilməyib ona Bəhram gur![*]
Dünya əjdahadır-acgöz əjdaha,
Həzm etdikcə bizi, gəlir iştaha,
Gözü doyan deyil beş-on nəfərlə,
Udur insanları o, nəsillərlə.
Çoxuna işgənçə verdi o, amma
Başqa divan tutdu şanlı Bəhrama.
Dünyaya sığmırdı onun ləşkəri,
Məğlub eləyirdi hey düşmənləri.
Meydan oxusa da sultana, şaha,
Onu da kamına çəkdi əjdaha.
Heç kəsin olmadı ondan xəbəri,

[*] *Кур*-Фарсларда «эур» щям гября, щям дя ъейран няслиндян олан бир щейвана дейилир.

Dünyada qalmadı heç bir əsəri.
Dünya əjdahadır, dedim, ajdaha,
Əjdaha deyildir-bəladır, bəla.
İnsan əjdahadan çəksə də zərər,
O yatdığı yerdə var xəzinələr.
Dünyadan bir çöp də aparmır insan,
Bir nəfər qurtarmır canını ondan.
İnsan bu dünyaya gəldiyi andan
Dünya aman vermir insana, aman!
Canını almaqla qəlbi soyumaz,
Məzara salmaqla qəlbi soyumaz.
Cismini torpağa çevirər onun,
Tozunu göylərə sovurar onun,
İnsanın kamınça olsa da həyat,
Ölum də gözləyir hər gün, hər saat.
Həyatdan köçünü çəkəndə insan,
Çox yox, kifayətdir cəmi birçə an...
Nəvai, dünyaya yoxdur e'tibar,
Var olmaq eşqindən kənar ol, kənar!